בשבילי הזכויות

אחריות אזרחית

הצעות לפעילויות לימוד וחקר

פיתוח וכתיבת התוכנית

טובה בן ארי - מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד

ליאת כהן - מנהלת התוכניות

יוסי מיכל - מדריך ארצית לזכויות התלמיד/ה

עריכת רשימת הסרטים

אנדה לורבר

כותבי המאמרים

טובה בן ארי - מפקחת ליישום חוק זכויות התלמיד

פרופסור גדעון דורון ז"ל, כיהן בתפקיד יועץ אקדמי בכיר במרכז להעצמת האזרח

עו"ד מוריאל מטלון, יו"ר יוניסף ישראל

קראו העירו והאירו:

ד"ר אבישר עודד - מנהל בית יציב לשעבר

ד"ר בן ברוך סוזי (נצ"מ גימ.), לשעבר ראש מחלקת נוער במשטרת ישראל

וידרמן גלית - סמנכ"ל לשעבר, הקרן הישראלית למען יוניסף

ישעיה דליה - מנהלת הגימנסיה הריאלית, ראשון לציון

ליפקין יובל - מנכ"ל המרכז להעצמת האזרח לשעבר

מבורך יוני - תלמיד, דובר נשיאות נוער יוניסף לשעבר

סנדר מירה - מורה בחט"ב, מדריכה למתימטיקה

סגל ענת - מדריכה ארצית לזכויות תלמידים

עווידה ג'מיל - מפקח כולל ורפרנט לזכויות תלמידים במחוז צפון לשעבר

צימרמן יוהנה - מתאמת הפיקוח היסודי, מחוז תל אביב

שילוני תמי - ייעוץ דידקטי

שניידר רומן - מדריך ארצי, אגף קליטת תלמידים עולים

תודה לד"ר משה דקלו

עריכה לשונית:

ציקי רדיאנו

הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך

תוכן העניינים

חלק א': מבואות ודברי הגות

דבר המפקחת על יישום חוק זכויות התלמיד/ה, טובה בן ארי 06
אמנת זכויות הילד, הצעד הראשון לחברה לא אלימה - טובה בן ארי 07
כל ילד הוא אדם - פרופסור גדעון דורון ז"ל 10
דבר עו"ד מוריאל מטלון, יו"ר יוניסף ישראל 12
דברי הסבר בשפה ידידותית לאמנת האו"ם לזכויות ילדים 13
חוק זכויות התלמיד, התשס"א - 2000 18

חלק ב': פירוט התכנית – המהלך הרעיוני של התוכנית

מבוא 24
מטרות התכנית 25
אוכלוסיית היעד 25
המלצות כלליות לדרכי הוראה-למידה 28
יחידה 1: אמנת זכויות הילד/ה 29
יחידה 2: הזכות להישמע 33
יחידה 3: הזכות להגן על חסר ישע 37
יחידה 4: הזכות למשפחה בצל הגירושין 40
יחידה 5: הזכות לשוויון - האין זאת הפליה? 44
יחידה 6: הזכות למניעת ניצול כלכלי - עבודה או עבדות 47
יחידה 7: הזכות לפרטיות - היומן הסודי שלי 50
יחידה 8: הזכות להשתתפות 55
יחידה 9: נציבות למען הילד/ה 59

חלק ג': מקורות להרחבה

ביבליוגרפיה 64
מקורות וירטואליים 65
סרטים 67

חלק א'

מבואות ודברי הגות

דבר המפקחת על יישום חוק זכויות התלמיד/ה, טובה בן ארי

החוברת עוסקת בבניית הבנות ליישום תרבות של זכויות והסכמות במוסד החינוכי ובבית ומהווה את הבסיס להובלת שינוי בתחום. בעזרתה נוכל לפתח שיח בית ספרי המקדם מסגרות פעולה המושתתות על בסיס זכויות אדם וזכויות הילד/ה שבהן יש קודים התנהגותיים ברורים וגבולות משמעותיים להתנהגות אישית, קבוצתית, חברתית.

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד התקבלה על ידי האו"ם בנובמבר 1989 ונכנסה לתוקף בשנת 1990. ההכרה הרחבה לה זכתה אמנה זו מחזקת את תוקפה והופכת אותה לסטנדרט בינלאומי מקובל. ישראל חתמה על האמנה ואשררה אותה ב-1991. זכויות הילד/ה (עד גיל 18) מחליפות את ההגנות הרעועות שהיו בעבר, וכיום מדובר על הגנה שוויונית וכוללת שתוקפה הוא אוניברסאלי ונשען על משפט המדינה והעמים.

משמעות ההצטרפות היא הצהרה על מחויבות המדינה לקיים את הוראות האמנה תוך התאמה לתרבות המדינה. האמנה מבטאת גישה המרחיבה את ההגנה על ילדים, לצד הענקת זכויות לקבלת שירותים שונים מהמדינה, ולהשתתפות בקבלת החלטות הנוגעות לענייניהם. האמנה מבקשת ליישם את הזכויות מנקודת מבטו של הילד כמי שמקבל את הזכויות, ולא מנקודת מבטם של המבוגרים המעניקים לו את הזכויות. אמנת זכויות הילד מהווה סטנדרט בינלאומי גם בחינוך, שתוצאות יישומה נשקפות גם במבחנים הבינלאומיים.

אמנת זכויות הילד מבטיחה לילדים קשת רחבה של זכויות: אזרחיות, חברתיות, כלכליות תרבותיות והגנתיות. הזכויות מחולקות לשלוש קטגוריות מרכזיות: זכויות הגנה, כגון: זכותו של הילד להגנה מפני אלימות, הזנחה, ניצול והתעללות, איסור על ענישה גופנית, איסור על ענישה משפילה, חובת הדיווח על אלימות, שמירת סודיות, הגנה על פרטיות. זכויות הענקה, כמו: זכותו של הילד/ה לחינוך לבריאות, לפנאי, הזכות להנאה מתרבות ומאומנות, זכות המיעוט לשימור תרבותו. זכויות השתתפות, כמו: זכותו של הילד/ה לחופש ביטוי, הזכות למידע, זכות להתאגדות, זכות להשתתף בהליכים משמעותיים. זכויות האדם, ויהא זה מבוגר או ילד, אינן בלתי מוגבלות. לכל זכות יש גבול: זכותו של האחר, במיוחד כאשר הזכות של האחד פוגעת בזכות של האחר.

זכויות הן מוגבלות אם הן אינן ידועות ואינן מוטמעות בעשייה היום יומית. על המדינה להפיץ את זכויות הילדים, את זכויות התלמידים, ללמד ולהסביר את אמנת זכויות הילד ואת חוק זכויות התלמיד. למורה ולתלמיד הזכות לכבוד. **למורות/מורים יש סמכויות ואחריות** משום שלתלמידים יש זכויות. תפקיד המורות/מורים מתעצם לנוכח היותן/ם מצד אחד בעלי/ות הידע, המובילים/ות החברתיות לזכויות ילדים, ומצד שני - גם מסייעים/ות לילדות ולילדים בבניית הכלים והאמצעים האזרחיים לממשם. אחת הסמכויות המשמעותיות ביותר של המורות והמורים היא הסמכות לקבוע איזו זכות עדיפה על אחרת, מי תגבר, מה יש להעדיף בנסיבות העניין וכיצד יוסבר התהליך המאזן ותוצאותיו בין באי בית הספר.

אשמח לסייע בקידום התהליכים להטמעת התרבות הבית ספרית לאחריות אזרחית "בשבילי הזכויות".

בברכה,
טובה בן-ארי
מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד

אמנת זכויות הילד –
הצעד הראשון לחברה לא אלימה

טובה בן ארי
מפקחת ארצית ליישום חוק זכויות התלמיד

אמנת זכויות הילד חלה על כל "ילד" אשר על-פי הגדרתה הינו "**...יציר אנוש מתחת לגיל שמונה עשרה, בלתי אם נקבע גיל הבגרות קודם לכן על-פי הדין החל על הילד**" (סעיף 1 לאמנה), "אשר נמצא בתחום השיפוט של המדינה."[2] (סעיף 2 לאמנה)

המדינה צריכה להפיץ את אמנת זכויות הילד/ה ואת חוק זכויות התלמיד/ה, ללמד אותם ולהסביר לילדים ולהורים על זכויות הילד בסביבות חייו ועל יחסי הגומלין הנדרשים. על המדינה לחנך את התלמידים/הילדים לגלות אחריות כלפי הזולת ולהובילם למציאות חיים המכבדת כל אדם בחברה אזרחית.

מדיניות דמוקרטית משלבת בין זכויות, אינטרסים לרצונות, אבל היא מושתת על בסיס רחב של זכויות אדם. במדינות נאורות מדגישים את יישום אמנת זכויות הילד במערכות השלטון השונות, כדברי השופט חשין: "בעיצוב האינטרס של הקטין מעמידים אנו עצמנו במקומו, ומגופו הקטן משקיפים אנו על העולם ועושים ליצירת האינטרסים שלו". אמנת זכויות הילד מהווה סטנדרט בינלאומי גם בחינוך, ותוצאות יישומה נשקפות אף מהמבחנים הבינלאומיים.

כל ילדה וכל ילד זכאים לזכויות המוענקות במיוחד להם – בשונה מהמבוגרים, אלא שלכל זכות יש גבול ברור והוא זכותו של האחר. על מורים, כבוגרים, מוטלת אחריות רבה יותר מבחינה חינוכית-אזרחית: התלמידים נתונים למרותם ולמרות ההנהלה - אין שוויון מעמדי, אך יש וצריך להיות כבוד הדדי ללא כפיפויות.

החינוך לזכויות הוא שפה היראכרית ולא אנרכית!

בתרבות החינוכית ההיראכרית אנחנו המבוגרים מחנכים את הילדים והנוער, מכוונים אותם לכבוד, למותר ואסור, ראוי ונדרש. כך הצוות החינוכי מאפשר, מקדם או אוסר על פעולות מסוימות, מתווה את הדרך למימוש זכויות הילד/ה ומחנך ליצירת אחריות אישית וחברתית. אחת הסמכויות המשמעותיות ביותר של מורות היא לקבוע איזו זכות עדיפה על אחרת, איזו זכות תגבר מה יש להעדיף בנסיבות העניין וכיצד יוסברו התהליך המאזן ותוצאותיו בין באי בית הספר. בכך מייצבים ומחזקים את מעמד המורה כמובילת הדרך, את ההורה כשותף לדרך ואת התלמיד כאחראי לחברתו. הקשבה כנה והוגנת לצרכים השונים, תוך התייחסות רלוונטית לתלמידים, תסלול את הדרך למימוש זכויותיהם. זכויות אלה יהוו את לב ליבו של התהליך המקצועי-אנושי ובכך נסייע לתלמידים להתפנות לפיתוח עצמי, לאחריות אישית, חברתית וסביבתית ונביא אותם להיות דור שומר זכויות, לוקח אחריות על מעשיו וממלא מחויבויות אזרחיות בחברה דמוקרטית.

לזכויות אין קיום אלא ביחס לקהילה ולחברה שהאדם חי בה. זכויות הילדים יושגו רק כאשר לצוותי החינוך יהיו הידע המקיף והכלים ליישום אמנת זכויות הילד.

לכל אחת ואחד יש זכות לקדם את האינטרסים שלו באמצעים הוגנים כל עוד אף ילד/ה לא נפגע/ת. האינטרס הבולט שלנו כאן הוא **להאיר בזרקור ממוקד את העובדה שכעת העתיד של התלמידים בידיים שלנו... ואנחנו כחברה בידיים שלהם בעתיד הנראה לעין!** לכן נדרשים אנו בצד החובות האזרחיות שלנו בבית, בבית הספר, בתנועה ובקהילה לחנך לאחריות מרובה הנגזרת מהזכויות לעצמי ולאחרים.

שר החינוך יזם תקנות המחמירות עם ונדאליזם ואלימות פיזית בד בבד עם הצגת תכניות חינוכיות והכשרות מיוחדות המעצבות אזרחות אחראית. הכשרות אלו ניתנות לצוותי מורים, ליועצות ולמנהלות. המגמה בירידה!

מערכת החינוך חושבת בראש ובראשונה על טובת תלמידיה, אך מחייבת גם הגנה על דמותה של המערכת החינוכית כולה. בהיותנו אנשי חינוך אנו יודעים לתעל רגשות של מצוקה ולקרוא את המפה האנושית של תלמידינו ובמיוחד לשמוע את שלא נאמר ולהבין את הפרטים השוליים לכאורה. למדנו מהסקר שנערך ע"י המרכז להעצמת האזרח על התייחסותם המשתנה של המורות ושל התלמידים לפגיעה ו/או לאלימות כלפיהם. באמנה כמו בחוק הזכות לכבוד היא למורה ולתלמיד/ה.

[2] מתוך דו"ח הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה.

אם קיימת בכל זאת תכונה אנושית משותפת שבגינה נתבעים אנו לכבוד האדם, הריהי תופעת הפגיעות. ראוי היום שתשומת הלב שלנו תופנה לאופנים השונים שבהם בני האדם עלולים להרגיש מושפלים: השפלה היא מדד לפגיעות - שהרי גם התייחסות התלמידים, ההורים והמורות היא סובייקטיבית תלוית תרבות. לכן המהות של מערכות יחסים הבונות אחווה, מושתת על כבוד כל אדם.

מתן מענה למכלול הצרכים ושמירה על הזכויות הם המפתח לקידומם של התלמידים, וכל ניסיון לבודד את מרכיבי אישיותם ולטפל בהם בנפרד נדון לכישלון. כך למשל נוכל למצוא שתלמיד בבית הספר שזכותו לתרבות נפגעת, יתקשה בלימודים. תלמיד או תלמידה שחשים שכבודם נפגע, יתקשו לפתח עמדה מכבדת כלפי חברים או כלפי עולם המבוגרים ולעמוד בדרישות ההתנהגותיות שבית הספר מציב. ההורים שולחים את ילדיהם לבית הספר. ברור להם שהם מפקידים בידי המורות את הדבר היקר להם ביותר והם בטוחים שהמורות יהוו להם דוגמה אישית לאמון ולכבוד. "הענקת זכויות לילדים תיתן להם את הכבוד שהם ראויים לו ואף תחנך אותם להעניק כבוד לאחרים." (השופטת בדימוס סביונה רוטלוי)

מדד זה משנה את התייחסותנו כאנשי חינוך לאירועים השונים: אנו לומדים בצוותים את האירועים, בודקים אותם לעומק ומסיקים את המסקנות הנדרשות המביאות לעיתים לשינוי הגישות והדרכים לבניית תרבות של זכויות בבית הספר.

בעקבות אירועים מורכבים כאלו אני מקיימת כמפקחת הארצית לזכויות תלמידים דיונים רבים בבתי הספר בארץ בהשתתפות כל נציגי בית הספר והפיקוח הכולל - במטרה להתבונן בסוגיות שעולות מנקודת מבטו של הילד/ה, ללמוד ביחד את רובדי האירוע מעורר הקונפליקט שלכאורה הפתרון לו איננו בר השגה. לאחר קיום דיאלוג בגובה העיניים עם הילד/ה והילד/ה, פירוק המרכיבים ושמיעת כל הצדדים מתחיל תהליך משמעותי של בניית הבנות משותפות ושל שיקום מערכות היחסים שתוצאותיו על פי רוב מובילות לשפה משותפת עם ההורים, להצלחת התלמידים, להאדרת צוותי החינוך ולשותפות חינוכית משמעותית לנוכחים.

אחת התכניות שהוכיחה את עצמה בהורדת מפלס האלימות נבנתה עם **הסנגוריה הציבורית לנוער** המקדמת שיח אזרחי-ערכי לפיתוח התנהגות מכבדת ב"שכונה", בכיתה ובבית הספר. מעל 20 אלף תלמידים מחטיבות הביניים ומהתיכונים למדו יחד עם המורות תהליכים משמעותיים למניעת אירועי אלימות שונים בסדנאות שהועברו על ידי עורכי דין מהסנגוריה הציבורית לנוער, ובנוסף למדו על זכויותיהם גם בהליך הפלילי - במיוחד באירועים הכוללים פגיעה פיזית, ונדאליזם, פגיעה בפרטיות באינטרנט וכו'. מטרת הלימוד הייתה להביאם למודעות שהאלימות תביא לרישום פלילי - צומת חיים שלא ניתן לחזור ממנו שמשנה מהותית את תכניותיהם לעתיד הקרוב.

כדי להשתית תרבות חיים הרואה בילדים אזרחים בעלי זכויות המובחנות מאלו של המבוגרים בחברה, עלינו להעניק להם אפשרויות ביטוי, השתתפות, והגנה. **חובה עלינו לדעת** את עקרונותיה של אמנת זכויות הילד ואת פרשנויותיה. עלינו לקחת אחריות לכל אמירה של מבוגר/ת אחראי/ת או לכל התנהגות בכיתה ובבית ועלינו ללמד אותם לקחת אחריות אישית לכל אמירה שלהם. תהליך חינוכי כזה **יפתח קוד התנהגותי מכבד**, ברור וכן דרכי אכיפה לכל באי בית הספר והקהילה. ככזה הוא **ימנע משמעותית**, לפי ניסיוני בעשור שחלף, את ההתעסקות באלימות **ויחליף אותה בקביעת סדר חברתי ראוי**, בדיון ליידוע הזכויות, הגבולות והאחריות. כל אלה יביאו למימוש הליכים הוגנים ולתפיסות חיים אחרות המכבדות אנשים שונים עם דעות ועמדות אחרות.

החינוך ברוח אמנת זכויות הילד נמצא בשיח הציבורי-חינוכי בצד חוק זכויות התלמיד.

בגלל המודעות המתפתחת לזכויות הילד/התלמיד הדילמות על יישומן מאתגרות. כולנו, צעירים ומבוגרים, ערניים יותר, חוקרים, שואלים ומבקרים. ואנו, נשות החינוך, נמשיך במלאכת החינוך מלאת הסיפוק: לחנך כל יום קבוצות אוכלוסייה שונות בנאמנות.

על מנת שהזכויות ימולאו כראוי, לא די שהן יחוקקו בחוק, לא די בהפצת המידע על קיומן בקרב ציבור עובדי ההוראה או בהפצתן בקרב קהל התלמידים וההורים, ואף לא בהפצת מנשרים ונהלים המכוונים לדרכי מימושן. **הן זקוקות לתרבות תומכת-זכויות בכל מסגרת חינוכית שבה כל הצדדים מכירים בתועלת ההדדית ובערך המוסרי שלהן.** הן זקוקות לתהליכים מסודרים של דיאלוג ושל בניית הסכמות. הן זקוקות למנגנונים בוררים ומאזנים במקרים של התנגשויות.

"ראוי להסב את תשומת ליבם של התלמידים למעמדם של הילדים בישראל ביחס לילדים רבים אחרים בעולם, ומתוך כך לעורר בהם גאווה לאומית לצד אמפטיה ושותפות גורל עם ילדים שלא זכו להיוולד במדינות מפותחות." (דלית שטאובר, מנהלת מחוז תל אביב, 11/10)

החוברת שלפניכם נכתבה בצומת הזמנים - במלאת עשרים שנה ליישום אמנת זכויות הילד בישראל ועשור לחוק זכויות התלמיד - במטרה להבין את הלכי הרוח של ילדינו ושל תלמידינו ולהטמיע בצוותא את התובנות מתוך סיפורי החיים שלהם. ביחד נבנה כולנו הסכמות על המשך הדרך ליישום אמנת זכויות הילד, כי תרבות של זכויות זקוקה לפעולות היום-יומיות שלך, שלי ושל כולנו.

חלק מהדברים כאן הוצגו בכנס "צעדים לחברה לא אלימה - יישום אמנת זכויות הילד", המרכז להעצמת האזרח ואוניברסיטת תל אביב, נובמבר 2010

כל ילד הוא אדם

פרופסור גדעון דורון ז"ל מאי, 2011

פרופסור גדעון דורון ז"ל היה נשיא האגודה הישראלית למדעי המדינה. לימד מדע המדינה באוניברסיטת תל אביב ושימש יועץ אקדמי בכיר למרכז הישראלי להעצמת האזרח.

מערכות הקשרים הבינאישיים והקהילתיים בעולם המודרני, הדמוקרטי והליברלי מוסדרות על ידי חוקים ותקנות המגדירים את זכויותיהם ואת חובותיהם של הפרטים החיים בחברה. כך מתקיימות מערכות לאומיות ובינלאומיות המגדירות את זכויותיהם של האזרחים. כך גם מוגדרות זכויות המיעוטים, הנכים, החולים או הסטודנטים אף אם פעמים רבות אין הן נשמרות. בדומה, הזכות לחיים, הזכות לביטחון סוציאלי, להתפתחות, לחופש הביטוי, להישמעות ולהשתתפות פוליטית, כמו גם הזכות לחופש דתי ולחופש מדת, להתאגדות על בסיס פוליטי או על בסיס כלכלי מוגנים על ידי חקיקה מסודרת.

זכויות הילד הן סדרת חוקים הניצבים כמגדל של נאורות בליבת החקיקה הנ"ל ובמרכז סדר היום של דיונים הנוגעים לזכויות בכלל ולזכויות אזרח בפרט. זכויותיהם של הילדים מתבססות על **האמנה לזכויות הילד** שהוגדרו בהצהרת ג'נבה בשנת 1924 ואושררו על ידי הצהרת ארגון האומות המאוחדות בשנת 1959. בשני המסמכים הייתה הצהרה דומה: מחויבות בינלאומית כלפי ילדים והכרה בהם כקבוצה ייחודית אשר מחייבת את המדינות להתייחס אליהם בצורה מיוחדת ומובחנת. אמנת זכויות הילד גובשה ונחתמה שוב בשנת 1989, והיא מהווה עד היום מסמך בינלאומי מחייב בתחום זה. אמנה זו מכילה 54 סעיפים המקיפים תחומי חיים מגוונים בעולם של כל ילד/ה ומצביעה על זכויות של הילדים (ולאו דווקא בחסות המבוגרים לצידם), כמו: הזכות להגנה מפני הזנחה, ניצול והתעללות, הזכות לחינוך ולמניעת הפליה, הזכות לשוויון, הזכות לשם וללאום, הזכות לטיפול ולהנגשה לילדים עם מוגבלויות, זכויות למילוי הצרכים הרגשיים, זכויות בהליך פלילי, הזכות לפרטיות, לפנאי, הזכות למידע נגיש ומותאם.

הנחת היסוד הנורמטיבית שעליה מתבססת האמנה לזכויות הילד היא שהילד הוא ישות אוטונומית מרגע היוולדו, ולפיכך זכויותיו אינן רק מטרייה מגוננת, אלא גם קו מתאר של חובות המבוגרים כלפיו. בחתימת האמנה הבינלאומית לזכויות הילד אפשר האו"ם למדינות שאשררו את האמנה, להתאימה לרוח התרבותית המאפיינת כל מדינה.

מדינת ישראל התחייבה בפני האומות המאוחדות להנחיל את אמנת זכויות הילד באגפי השלטון השונים, ועל כן היא מחויבת במפורש בקודקס החוקים שלה לאמנה הבינלאומית לזכויות הילד. מכיוון שהנושא נמצא בצומת היחסים שבין הילד/ה להורים, לבית הספר ולמדינה, קיימת חשיבות בהסברה ובחינוך שיטתיים.

למה יש להגן על זכויות הילד?

בשנת 1997 מונתה ועדה לבחינת העקרונות המנחים את זכויות הילד ויישומם בפועל. בראש הוועדה עמדה השופטת סביונה רוטלוי שהתבקשה לבחון מחדש את מכלול החקיקה הישראלית בהקשר להתייחסות החברה ורשויות המדינה לחינוכם ולרווחתם של ילדים במטרה להבטיח עמידה בהתחייבויות של האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד[1].

מסקנות הוועדה נגזרו מתפיסת הילד כישות עצמאית, על אף שהוריו הם האפוטרופוסים שלו: ישות עצמאית בעלת זכויות מיוחדות ואחריות לכבודם של מבוגרים ושל צעירים. על המבוגרים ממנו ללמדו ולחנכו להכיר בזכויות אלו. בעת הפרתן - עליו לדרוש אותן - ובמקביל עליו לשמור על זכויות האחרים שלצידו/ה.

באופן אידיאולוגי ואף מעשי כולנו חווים פערים אזרחיים ופערי מידע. לכאורה אנו עסוקים באלימות של ילדים ושל נוער ומטילים עליהם את כל כובד האחריות האזרחית, אולם תוך כדי כך אנחנו שוכחים את אחריותנו כבוגרים לאותן תופעות קשות בחברה הישראלית. כדי לקדם חברה איכותית עלינו להתמקד ביחסים המעצימים את אמון הילדים בנו כדי שהם יבחרו ללכת בדרכים ראויות. ההתייחסות לנושא "טובתו של הילד/ה" מקדמת את השיח האזרחי אודות זכויות הילד/ה בסביבות משתנות. האחריות האישית והציבורית מחייבת את יישום אמנת זכויות הילד הבינלאומית (כפי שמציין חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוקים אחרים) בכל רובדי הפעולה: החל מתהליכי החשיבה העוסקים בטובת ילד/ה, בזכויותיו וכלה ביישומן בחיי המשפחה, בקהילה, בבית הספר ובמדינה, וכך נוכל לבנות חברה דמוקרטית.

[1] ישראל חתמה על האמנה בשנת 1991.

עקרון זכויות הילד מציף מעצם טבעו שאלות מהותיות הקשורות להענקת חירויות ואוטונומיה. אמנת זכויות הילד מגבילה את חירויות הילדים כחלק מחינוכם ומהכשרתם להיות אזרחים שווי זכויות. סעיף 12 באמנה מורה על זכותם הכוללת של ילדים/תלמידים להישמע להליך הוגן "בהתאם לגילם ולמידת התפתחותם" להשתתף בהם, וחובת המבוגרים המשתתפים להעניק משקל ראוי לדבריהם של הילדים בעת קבלת ההחלטות. פרשנות מקובלת של האמנה מבארת את הדרישה "ליכולת קבלת החלטות המותנית במידת התפתחותם והתבגרותם של הילדים" בבניית כלים מיוחדים ובפיתוח סטנדרטים לשיתופם. החובה/המלצה לשתפם בנושאים מסוימים, כמו: תהליך קבלת החלטות במשפחה, באמצעי התקשורת, בהליך פלילי, בהחלטות בית ספריות מותנית ביכולתם לקבל החלטות בתוך התבנית התרבותית אליה נולדו ובה חיו ובהתאם למידת ההתנסות בפועל שלהם. בעת הערכת יכולתם לתרום לתהליכי קבלת החלטות יש להכיר גם בהשפעת חבריהם - קבוצת השווים וגם בהיעדר ניסיון חיים ומיומנויות לחשיבה ביקורתית ותוצאתית. מכאן נגזרת תרבות חינוכית מכוונת אחריות של כל אדם כיחיד וכחבר בקבוצה.

במשך שנים נמתחה ביקורת לגבי האמנה האמורה. הטענה המרכזית היא כי העיסוק בזכויות ילדים/תלמידים אינו מתאים לעת החדשה משום שאין הוא מעגן בתוכו את חובות הילד/ התלמיד/ה, כלומר: אין זכויות ללא חובות. אלא שביקורת זו מתייחסת לכל הערכים המנחים את החברה כבעלי ערך דומה, ולא כך היא, כמובן. זכויות ילד, כמו זכויות אזרח, נובעות מעצם היוולדו\ה לתוך חברה נאורה. הילד או הילדה אינם מחויבים להתנהגות מסוימת כדי שיהיו כשרים לזכויות.

בהקשר זה תפקידו המשמעותי של החינוך הוא הנחלת דרכים לבניית מערכות חיים. מערכות החיים האלו מבוססות על זכויות ילדים במובחן מזכויות מבוגרים, תוך תהליך אישי, אזרחי שמטרתו לקחת אחריות על המעשים, על תוצאות המעשים, ועל מילוי חובות אזרחיות בהיותנו בוגרים המקדמים ומקיימים את זכויותיהם של האחרים.

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד שמדינת ישראל התחייבה להכניס למערכת החקיקה כחובה בסיסית עבור ילדיה, ולא רק כערכים מובילים, מטילה את כל כובד האחריות על המדינה, על מוסדותיה ועל שליחיה.

החשש שמקבל מדי פעם ביטוי פומבי כי האמנה תפגע בסמכותם ובמעמדם של מורים ומנהלים, הוא מוגזם. בסעיף הראשון לחוק מוצהר שכבוד המורה וכבוד התלמיד הם בסיסי החוק. הזכויות המובטחות בחוק הן מעטות, ויש לעבות אותן כפי שהמליצה הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום זכויות הילד ויישומם בחקיקה. החוק איננו מונע מהצוות הבית ספרי לנקוט באמצעים חינוכיים משמעתיים, אלא הוא מתנה אותם בענישה המכבדת את זכויות האדם של הילד/ה, כאשר האמצעים החינוכיים באים למנוע אלימות לצורותיה ולהשתית תרבות חינוכית תקינה וסדירה.

החינוך ברוח אמנת זכויות הילד חשוב לכלל קהלי בית הספר במיוחד לאור היחלשות מעמד המשפחה וחיזוק מעמדו של בית הספר כבית חינוך המעצב את אבני היסוד לחברה אזרחית ראויה. תפקידו של המוסד החינוכי הועצם: הצוות החינוכי מהווה היום את הסולם האיכותי לכוון את הצעירים והוריהם בשבילי הזכויות ובבחירות המעצבות את ההווה והעתיד.

הצוות החינוכי מהווה היום את הסולם האיכותי עליו מטפסים תלמידינו לעולמות רחוקים בדרך להגשמת היעדים שהציבו לעצמם. המורים והמורות, המנהלים והמנהלות נדרשים לעמוד בפתחן של מהפיכות חברתיות: לחנך, להדריך, לווסת, ללמד ולהכריע, כלומר, של בית הספר כבית חינוך המעצב את אבני היסוד לחברה אזרחית ראויה. תפקידו של המוסד החינוכי הועצם לאור היחלשות מעמד המשפחה וחיזוק עליו מטפסים תלמידינו לעולמות רחוקים בדרך להגשמת היעדים שהציבו לעצמם. המורים והמורות, המנהלים והמנהלות נדרשים לעמוד בפתחן של מהפיכות חברתיות: לחנך, להדריך, לווסת, ללמד ולהכריע, כלומר: לכוון את הצעירים והוריהם בשבילי הזכויות ובבחירות המעצבות את ההווה והעתיד.

דבר יו"ר יוניסף ישראל, עו"ד מוריאל מטלון

יוניסף הוא ארגון שנהגה והוקם בשנת 1943 ע"י יהודי ניצול שואה, ד"ר לודוויג רייכמן, שאמר 'לא עוד' לאחר שמיליון וחצי ילדים יהודים נכחדו בשואה. הוא הקים את הארגון כקרן הצלה לילדים באירופה שאחרי מלחמת העולם השנייה וסחף איתו את העולם כולו. שיא הפעילות של יוניסף היתה החקיקה והאשרור ע"י קרוב ל-200 מדינות של האמנה בדבר זכויות הילד. הארגון מסונף לאו"ם, עומד בראשו היום יהודי, ומובילות אותו 36 מדינות מתועשות, שישראל אחת מהן.

ההאשמה שאנו שומעים לעיתים, כאילו זכויות הילד או חוק זכויות התלמיד הם האשמים באלימות, דומה להאשמת המטאטא בכך שהחדר איננו נקי. החדר איננו נקי אם לא השתמשו במטאטא, אבל המטאטא איננו אשם. עובדת קיומו של חוק אינה מתארת בהכרח את המצב בשטח. ברוסיה הקומוניסטית היו חוקים למען האזרח הרבה יותר ברורים ומבטיחי חופש מאשר בבריטניה, שבה עד היום אין חוקה. כך שהניסיון לקשור בין החוק לבין האלימות - אין לו שום בסיס. הטעם האמיתי לאלימות ילדים, הוא העובדה שהחברה הישראלית היא ביסודה חברה אלימה. האלימות שמגיעה לבית הספר היא האלימות שהילד פוגש בבית, ברחוב, בכביש, בחוסר כיבוד הזולת, בחוסר נכונות לעמוד בתור, לקבל תשובה שלילית, האלימות בקופת חולים ובכל מקום, ולדאבוני גם האלימות שהילדים רואים בטלוויזיה ובתקשורת.

כדי לנסות לעקור את האלימות מן השורש, עלינו לעשות פעולה חינוכית רב תחומית כדי להביא בסופו של דבר לנורמות אחרות. אנו חוזים באלימות גם מחוץ לבית הספר, בתוך המשפחה, אלימות שפוגעת בילדים ואין לה תשובה. הפתרון שיוניסף המליצה עליו - לנסות לתת טיפול כוללני למכלול הסוגיות שנוגעות להגנה ולשלום הילד.מה שמדאיג את ראשי המדינה יותר מכל הוא הביטחון, פחות מהנושאים שלטעמנו הם לא פחות חשובים לעתיד המדינה, כמו הדאגה לשלומם של הילדים. לפחות 8 משרדי ממשלה מטפלים היום בנושאים שנוגעים לילדים ולשלומם: החינוך, הרווחה, הבריאות, ביטחון פנים, המשפטים, ומשרד האוצר, אין דבר קל יותר מאשר לגלגל את האחריות ממשרד אחד למשרד אחר. יוניסף סבורה כפי שמנחה הוועדה לזכויות הילד באו"ם שכל מדינה חייבת לנקוט בצעדים כדי לממש את ההגנה על ילדים, כשההמלצה המרכזית היא להקים גוף מרכזי לשם כך. אנו סבורים שזו העת להקים נציבות לילדים ולנוער הילד אשר תקבל את הסמכויות עפ"י הסטנדרטים שיוניסף והאמנה הבינלאומית לזכויות הילד מתווים, החל מהתיאום בין משרדי הממשלה, דרך חקירה, והגנה על זכויות הילד. באמירה כי ילדים זכאים לזכויותיהם ואלה אינן מאיימות על אף אחד אחר, בסופו של דבר ניצור חברה טובה יותר לילדים ולמבוגרים החיים בה.

בברכה,
עו"ד מוריאל מטלון
יו"ר יוניסף ישראל

דברי הסבר בשפה ידידותית לאמנת האו"ם לזכויות ילדים

אמנה היא הסכם בינלאומי, בין מדינות וארגונים בינלאומיים.

המדינות החתומות על אמנת האומות המאוחדות לזכויות הילד מכירות בזכויות שונות המגיעות לכל ילד וילדה.

מדינת ישראל אישררה (כלומר, נתנה תוקף משפטי בינלאומי להסכם בין המדינות) את אמנת האו"ם לזכויות ילדים בשנת 1991.

כדי לקבל את המידע המדויק והרלוונטי ביותר, מומלץ לקרוא את האמנה בגרסה הרשמית שלה[3].

סעיף 1

מהו ילד? ילד וילדה הוגדרו, לצורך האמנה, כאדם מתחת לגיל 18 שהוא "גיל הבגרות".

ייתכן שבמדינות מסוימות "גיל הבגרות" נקבע לפני גיל 18, ובמדינות הללו ילדים וילדות יוגדרו כילדים מתחת לגיל הבגרות הקבוע במדינתם.

בכל מקום בו מצוינת המילה "ילד", הכוונה היא לילד וילדה.

סעיף 2

המדינות החברות מבטיחות לשמור על זכויות הילדים שבתחומה, ללא הפליה וללא קשר לגזע, צבע עור, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית, מוצא לאומי, אתני או חברתי, רכוש, נכות, לידה או כל סיבה אחרת הקשורה לילד ולהוריו.

סעיף 3

המדינות החברות מקבלות על עצמן להבטיח לילד הגנה וטיפול לטובת הילד, ביחד עם הזכויות והחובות של הוריו או של האחראים על הילד.

המדינות החברות באמנה מבטיחות לפקח על מי שאחראי לטפל ולהגן על ילדים, במיוחד בתחומי בטיחות, בריאות, מספר עובדים וכשירותם.

סעיף 4

המדינות החברות מבטיחות לדאוג שזכויות הילדים בתחומן ישמרו וימומשו, על ידי חיקוק חוקים ואמצעים נוספים העומדים לרשותן, במסגרת שיתוף פעולה בינלאומי.

סעיף 5

להורים, ולפעמים על המשפחה המורחבת, יש אחריות על ילדיהם. המדינות החברות יספקו הכוונה והדרכה בהפעלת הזכויות המופיעות באמנה.

סעיף 6

לכל ילד וילדה זכות טבעית לחיים. המדינות החברות אחראיות להבטיח, עד כמה שניתן, שכל ילד ישרוד ויתפתח.

סעיף 7

המדינות החברות הבטיחו, שכל ילד וילדה הנולדים בשטחן תשמר הזכות להיקרא בשם ולקבל אזרחות, ככל שהדבר יתאפשר, בהתאם לחוק.

סעיף 8

למדינות החברות האחריות לשמור על הזהות שניתנה לילד, כולל אזרחות הילד והקשר עם משפחתו.

סעיף 9

לילד זכות להתגורר בחיק הוריו ומשפחתו, אלא אם הוחלט על ידי המדינה כי עדיף שיופרד מהם, כמו במקרים של התעללות או הזנחת הילד, או כשההורים חיים בנפרד וצריך להחליט איפה הילד יתגורר.

אם הילד הופרד מהוריו, על המדינה לכבד את זכותו לשמור איתם על קשר, אלא אם כן הקשר יזיק לילד.

סעיף 10

לילד זכות להכיר את הוריו, גם אם הם חיים במדינה אחרת. המדינות החברות מתחייבות לאפשר איחוד בני משפחה המתגוררים במדינות שונות, ובתנאי שהמדינות חברות באמנה. לפעמים, ישנן נסיבות יוצאות מן הכלל שלא מאפשרות קיום קשר סדיר ורציף עם ההורים.

סעיף 11

המדינות החברות יפעלו על מנת להגן על הילדים שבתחומן מפני העברה בלתי חוקית מחוץ לארץ.

סעיף 12

לילד זכות להביע את דעתו בחופשיות, והמדינות החברות מתחייבות לאפשר לו להשמיע את דעתו בכל עניין שנוגע לו בעצמו או באמצעות נציג שלו.

סעיף 13

לילד זכות לחופש ביטוי, כלומר לבקש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות - בכתב, בדפוס, בעל פה, בצורת אמנות או בדרך אחרת שיבחר בה. הזכות הזאת מוגבלת אם צריך לשמור על זכויותיהם של אחרים או לשמור על הביטחון הלאומי, הסדר הציבורי, בריאות הציבור, המוסר ועוד.

סעיף 14

לילד זכות לחופש מחשבה, מצפון ודת. הילד יוכל לבחור את אמונותיו, בעזרת ההורים שלו או האחראיים עליו.

הזכות לתת ביטוי לאמונות של ילד תהיה מוגבלת מול הצורך לשמור על בטיחות, סדר, בריאות הציבור, המוסר וכן זכויות היסוד והחירויות של הזולת.

סעיף 15

לילד חופש להצטרף לקבוצה או להקים קבוצה, כל עוד פעילות הקבוצה לא פוגעת בזכויות של אחרים.

סעיף 16

לילד זכות להגנה על הפרטיות שלו, על כבודו ועל שמו הטוב. המדינות החברות התחייבו להגן על הילד כנגד הפגיעות הללו.

סעיף 17

לילד זכות גישה למאגרי מידע ולחומרים ומידע שיעזרו לו מבחינה אזרחית, לימודית, חינוכית, חברתית ומוסרית. המדינה תעודד ותסייע לילד לממש זכות זו.

סעיף 18

המדינות החברות יעשו מאמץ להבטיח שכל ילד יגדל ויתפתח עם ההורים שלו או עם המבוגרים האחראיים עליו.

סעיף 19

לילד הזכות להיות מוגן מפני כל סוג של אלימות גופנית או נפשית, התעללות, הזנחה, ניצול או התנהגות אכזרית כלפיו מצד מי שאחראי לו.

סעיף 20

ילד שלא חי עם משפחתו, באופן קבוע או זמני, יהיה זכאי לקבל הגנה ועזרה מיוחדת של המדינה.

סעיף 21

לילד מאומץ או שחי במשפחה אומנת יש זכות להגנה וביטחון. על המדינה לדאוג לילד כדי שיקבל טיפול טוב ויחיה בתנאים דומים לאלו בהם הוא חי קודם.

סעיף 22

ילד שנאלץ לעזוב את ביתו ומשפחתו ולחיות במדינה אחרת יכול לבקש מעמד של פליט. לילד פליט הזכות להגנה ועזרה, יחד עם כל יתר הזכויות המופיעות באמנה זו. המדינות החברות יעשו את כל שהן יכולות על מנת להבטיח כי זכויותיו של ילד פליט ישמרו ויממושו.

סעיף 23

לילד נכה יש זכות לחיים מלאים והוגנים. על המדינות החברות להעניק לו, ככל שניתן, טיפול מיוחד, סיוע ושירותי חינוך בהתאם למוגבלות שלו, יחד עם כל יתר הזכויות המופיעות באמנה זו.

סעיף 24

לילד זכות לקבל טיפול רפואי ומידע בסיסי על בריאותו.

סעיף 25

לילד שנמצא תחת השגחה של המדינה יש זכות לפיקוח וביקורת תקופתית על הטיפול שניתן לו.

סעיף 26

לילד יש זכות לביטחון סוציאלי וסיוע מהמדינה אם צריך. לדוגמא, ילד עני.

סעיף 27

לילד יש זכות לחיות בכבוד, בהתאם להתפתחות שלו. על ההורים שלו מוטלת האחריות לספק לו צרכים בסיסים למחייה והמדינות החברות התחייבו לסייע להם, ככל שמתאפשר.

סעיף 28

לילד זכות ללמוד בבית ספר יסודי בחינם, והמדינות החברות התחייבו לשמור על זכות זו ולעודד אותו ללמוד במסגרת בתי הספר, בהתאם לגילו ורמתו.

סעיף 29

לילד הזכות לחינוך, למימוש היכולות והכישורים שלו. המדינות החברות התחייבו ללמד את הילד, במסגרת מוסדות החינוך, לפתח יחס מכבד לאחרים, ללמד אותו לחיות בשלום עם אחרים, לכבד את זכויותיהם ולנהוג באופן סבלני כלפיהם.

סעיף 30

לילד זכות לשמור על המנהגים, השפה, הדת והתרבות שלו ולפעול במסגרתם.

סעיף 31

לילד זכות למנוחה, שעות פנאי, לעסוק בפעילויות משחק, נופש ותרבות המתאימות לגילו.

סעיף 32

לילד זכות להיות מוגן בפני ניצול כלכלי או מפני עבודה שעלולה לפגוע בו או להזיק לבריאותו או התפתחותו. המדינות החברות התחייבו לקבוע גיל מינימום לעבודה, לקבוע עבודות שלא מסכנות אותו או את הבריאות שלו ולקבל תשלום לפי החוק.

סעיף 33

לילד זכות להגנה מפני שימוש בסמים ומפני ניצול שלו בייצור וסחר בסמים.

סעיף 34

לילד זכות להגנה מפני ניצול מיני ותקיפה מינית.

סעיף 35

לילד הזכות להגנה מפני חטיפה, מכירה או סחר בו.

סעיף 36

לילד זכות להגנה מפני כל סוג של ניצול הפוגע ברווחה שלו.

סעיף 37

המדינות החברות התחייבו שלא לענות ילד, או להטיל עליו עונש מוות, או מאסר עולם בלי אפשרות שחרור, או לשלול ממנו את החופש. אם נשלל מילד החופש על ידי מעצר או מאסר, זה יהיה רק האפשרות האחרונה, לפרק זמן הקצר ביותר שניתן וינהגו בו באנושיות ובכבוד ותהיה לו הזכות לשמור עם משפחתו על קשר (אלא אם כן טובתו של הילד לא מאפשרת קשר עם המשפחה).

לילד שהחופש נשלל ממנו תהיה זכות לעזרה משפטית או סיוע מתאים אחר.

סעיף 38

לילד זכות להגנה במצב מלחמה. המדינות החברות קיבלו על עצמן לכבד ולהבטיח, ככל שניתן, כי ילד מתחת לגיל 15 לא יגויס למלחמה או מאבק.

סעיף 39

לילד שעבר הזנחה, התעללות, עינויים או ענישה משפילה הזכות לקבל סיוע ושיקום על מנת שישתלב חזרה בחברה.

סעיף 40

לילד שעבר על החוק יש זכות לסיוע משפטי. על הגיל יש לקבוע בחוק במדינה שבה הוא חי יש לו פטור מאחריות פלילית.

סעיף 41

האמנה לא תוכל לפגוע בהוראות וחוקים שבמדינה שיכולים להיות טובים יותר לילד.

סעיף 42

לילד זכות לדעת מהן הזכויות שלו ובמי ניתן להיעזר אם פוגעים בהן.

סעיפים 43–54

הסעיפים הללו מסבירים כיצד המדינות החברות וארגונים בארץ ובעולם צריכים לפעול כדי שילדים וילדות ידעו את זכויותיהם ואת הדרך לממש אותן, וגם כדי שההורים שלהם והמבוגרים באופן כללי ידעו על הזכויות שלהם ויעזרו להם על מנת לממש אותן.

המדינות החברות באמנה צריכות לתת דין וחשבון לאו"ם על ההתקדמות ביישום האמנה.

חוק זכויות התלמיד, התשס"א – 2000

מטרה	1	חוק זה מטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, תוך שמירה על כבוד התלמיד, עובד ההוראה וצוות המוסד החינוכי ועל ייחודם של מוסדות החינוך לסוגיהם השונים כמוגדר בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, בחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988, ובכל דין אחר, ולעודד יצירת אקלים של כבוד הדדי בקהילת מוסד החינוך.
הגדרות	2	בחוק זה – "**הועדה**" - ועדת החינוך והתרבות של הכנסת; "**מוסד חינוך**", "**מוסד חינוך רשמי**", "**מוסד חינוך מוכר**", "**הורים**", "**נער**", "**ילד**" - כהגדרתם בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949; "**המנהל הכללי**" - המנהל הכללי של משרד החינוך; "**מנהל המחוז**" - מנהל לשכה מחוזית של משרד החינוך; "**מפקח המחוז**" ו"**מפקח כולל**" - מפקחים שמונו לפי סעיף 34 לחוק חינוך ממלכתי- התשי"ג- 1953; "**קהילת מוסד החינוך**" - תלמידים, הצוות החינוכי והמנהלי והורי התלמידים; "**תלמיד**" - מי שלומד במוסד חינוך; "**השר**" - שר החינוך
הזכות לחינוך	3	כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין.
פרסום הוראות	4	(א) הוראות חוק זה יובאו לידיעת התלמידים והוריהם בראשית כל שנת לימודים, כפי שיקבע השר באישור הועדה. (ב) הוראות המנהל הכללי למנהלי מוסדות החינוך וכן כל ההוראות הניתנות על ידי מנהלי מוסדות החינוך, בדבר זכויות וחובות תלמידים ובכלל זה הכללים בדבר שמירה על כבוד הדדי בקהילת מוסד החינוך, וכללי המשמעת, לרבות לענין מניעת אלימות והטיפול בה, יפורסמו ויובאו לידיעת התלמידים והוריהם בדרך שיקבע השר, באישור הועדה.
איסור הפליה	5	(א) רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של ארץ מוצא, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, מטעמים של נטייה מינית או זהות מגדרית, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה: (1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך; (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך; (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך; (4) זכיות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם. (ב) העובר על הוראות סעיף זה, דינו - מאסר שנה או קנס, כאמור בסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

הרחקה לצמיתות של תלמיד ממוסד חינוך	6	(א) החלטה בדבר הרחקת תלמיד ממוסד חינוך לצמיתות והעברתו למוסד אחר תינתן רק לאחר שניתנה לתלמיד ולהוריו הזדמנות להשמיע את טענותיהם; לענין סעיף זה, יראו מתן הזדמנות לתלמיד ולהוריו להשמיע את טענותיהם, אם הוזמנו פעמיים כדין ולא הופיעו; השר באישור הועדה יתקין תקנות לענין זה. (ב) החלטה לפי סעיף קטן (א) תהיה בכתב ומנומקת. (ג) מיד לאחר קבלת החלטה לפי סעיף קטן (א) יודיע מנהל מוסד החינוך להורי התלמיד ולתלמיד כי הם רשאים לערור על ההחלטה בכתב, לפני ועדת שימוע שהוקמה כאמור בסעיף 7, בתוך 14 ימים מיום שהומצאה להם ההודעה אם היתה ההחלטה להרחיק את התלמיד לאלתר לפי סעיף קטן (ד)(2) - בתוך עשרה ימים מיום שהומצאה להם ההודעה על ההחלטה בדבר הרחקה לאלתר; להודעה תצורף ההחלטה. (ד) (1) לא יורחק תלמיד, כאמור בסעיף קטן (א), עד להגשת ערר; הוגש ערר, לא יורחק תלמיד אלא לאחר קבלת ההחלטה בערר. (2) על אף הוראות פסקה (1), מנהל מוסד החינוך, באישור מפקח המחוז, ובאין מפקח מחוז - באישור המפקח הכולל, רשאי להרחיק תלמיד, כאמור בסעיף קטן (א), לאלתר; הוראות פסקה זו לא יחולו על הרחקה לצמיתות בשל הישגים לימודיים כמשמעותה בסעיף 12ב לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949. (3) מנהל מוסד חינוך שהרחיק תלמיד לאלתר לפי פסקה (2) יודיע על כך, מיד עם ההרחקה כאמור, למי שהשר הסמיכו לעניין זה מבין עובדי משרדו. (ה) השר יקבע את הוראות לעניין הסדרים והמועדים להגשת הערר, וכן לדיון ולהחלטה בו. (ו) השר ימסור לוועדה, מדי שנה, לא יאוחר מא' בחשוון, דיווח על הרחקות שנעשו לפי סעיף זה בשנת הלימודים שקדמה למועד הדיווח.
ועדת שימוע	7	(א) בכל מחוז תוקם ועדת שימוע וזה הרכבה: (1) מנהל המחוז אשר במחוזו מצוי מוסד החינוך, והוא יהיה היושב ראש; (2) נציג הארגון שאליו משתייכים רוב המורים במוסד החינוך, כפי שיקבע הארגון; (3) נציג ארגון הורים ארצי מתוך רשימה שיקבע הארגון; אלא אם כן ביקש התלמיד או הוריו כי לא ישתתף בדיון; (4) ראש מועצת תלמידים מחוזית או סגנו, אלא אם כן ביקש התלמיד או הוריו כי לא ישתתף בדיון. (ב) ההחלטה בערר תינתן על ידי מנהל המחוז לאחר ששמע את הורי התלמיד ואת התלמיד, אם רצו בכך, ולאחר שמנהל המחוז שמע את מפקח המחוז או את המפקח הכולל, האחראים על מוסד החינוך, או את מנהל מוסד החינוך, או מי מטעמם, וכן את דעות הנציגים שהוזמנו כדין לדיון בועדה. (ג) ההחלטה בערר תהיה בכתב ומנומקת. (ד) נמנע ממנהל המחוז לקיים את תפקידו על פי סעיף זה ימלא את תפקידו מי שמכהן כמפקח המחוז או כמפקח על החינוך הדתי במחוז, ומוקנות לו לשם כך, סמכויות מנהל המחוז לפי סעיף זה.

עתירה	8	על ההחלטה בערר ניתן לעתור לפני בית המשפט לענינים מינהליים.
הזכות להיבחן בבחינות בגרות	9	כל תלמיד זכאי להיבחן בבחינת בגרות ממשלתית המתקיימת במוסד החינוך שבו הוא לומד אלא אם כן לא עמד התלמיד בתנאים שקבע השר בהתייעצות עם הועדה.
אמצעי משמעת	10	כל תלמיד זכאי לכך שהמשמעת במוסד החינוך תונהג באופן ההולם את כבוד האדם ובכלל זה הוא זכאי שלא יינקטו כלפיו אמצעי משמעת גופניים או משפילים.
סייג לענישה	11	מוסד חינוך לא ינקוט אמצעי ענישה נגד תלמיד בשל מעשה או מחדל של הוריו.
מימוש זכויות	12	במוסד חינוך לא ימנע מתלמיד לממש את זכויותיו כאמור בחוק זה או בכל דין אחר.
מועצת תלמידים	13	(א) מוסד חינוך יעודד הקמת מועצת תלמידים ולא יעשה כל פעולה למנוע את הקמתה; מסגרת פעילותה תיקבע בהוראות המנהל הכללי בהתייעצות עם מועצת התלמידים והנוער. (ב) הוראות סעיף זה לא יחולו על גן ילדים כמשמעותו בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949.
חובת סודיות	14	מי שהגיע אליו מידע על תלמיד עקב מילוי תפקיד שהוטל עליו לפי חוק זה, חובה עליו לשמרו בסוד ואינו רשאי לגלותו אלא לצורך ביצוע תפקידו.
ביצוע ותקנות	15	השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא יתקין, בתוך 6 חודשים מיום פרסומו של חוק זה, תקנות לביצועו, באישור הועדה.
סייג לתחולה	16	(א) הוראות חוק זה יחולו על כל מוסד חינוך רשמי. (ב) על מוסד חינוך מוכר שאינו רשמי יחולו הוראות חוק זה למעט סעיפים 6, 7 ו-13, ואולם רשאי השר, באישור הועדה ובהתחשב באופי המוסד להחיל עליו בצו את הוראות הסעיפים האמורים, כולן או חלקן.
שמירת דינים	17	הוראות חוק זה באות להוסיף על הוראות כל דין אחר ולא לגרוע ממנו.
תיקון חוק בתי משפט לענינים מינהליים	18	בחוק בתי משפט לענינים מינהליים, התש"ס-2000, בתוספת הראשונה, בפרט 3 במקום "והעברה" יבוא "הרחקה והעברה".
תיקון חוק לימוד חובה – מס' 23	19	בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949, סעיפים 3ב ו-3ג - בטלים.

תיקון חוק פיקוח על בתי ספר – מס' 6	20	בחוק פיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969, בסעיף 32, בסעיף קטן (א1), במקום "מטעמים עדתיים כאמור בסעיף 3ב לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949" יבוא "כאמור בסעיף 5 לחוק זכויות התלמיד, התש"ס-2000".
הוראה מיוחדת	21	הוראות חוק זה יובאו לראשונה לידיעת התלמידים והוריהם כאמור בסעיף 4 בתוך 45 ימים מיום פרסומו של חוק זה אף אם לא קבע השר תקנות לפי סעיף 4; לא קבע השר כאמור, יובאו הוראות חוק זה לידיעת התלמידים והוריהם על ידי מנהלי מוסדות החינוך.

חלק ב'

פירוט התוכנית – המהלך הרעיוני של התוכנית

מבוא

אמנת זכויות הילד אשר נחתמה ביום ה- 20 בנובמבר 1989, הינה המסמך הבינלאומי המקיף והחשוב ביותר בתחום זכויות הילדים. האמנה כוללת ארבעה עקרונות מרכזיים: עקרון השוויון, עקרון טובת הילד, עקרון החיים, ההישרדות וההתפתחות ועקרון השתתפות ילדים בהחלטות הנוגעות לחייהם. האמנה נחתמה ע"י ישראל ב- 3 ביולי 1990 ונכנסה לתוקף, לאחר אשרורה (4.8.91), ביום 2 בנובמבר 1991.

אמנה זו נכתבה לפני למעלה מעשרים שנה. אנשי החינוך וההוראה מחויבים ללמד אותה, להסביר את זכויות הילדים בסביבות חייהם ולחנך לאחריות ולמעורבות הנגזרות מזכויות אלו.

ייעודה של תכנית זו היא לקדם את העיסוק באמנת זכויות הילד ולהפוך את הלימוד שלה לרלוונטי ולמשמעותי עבור בני נוער באופן שיאפשר להם להזדהות איתה, להתחבר אליה רגשית, תוך פיתוח מודעות לסובב אותם ולקיחת אחריות על מימוש זכויותיהם וזכויות אחרים.

התכנית בנויה כסדרה של תשעה מפגשים העוסקים בזכויות הילדים כפי שהן מופיעות באמנה. כל המפגשים מכוונים מצד אחד להגברת המודעות לזכויות הילדים ומצד שני - הם מדגישים את האחריות האזרחית המוטלת על בני נוער. האחריות באה לידי ביטוי בשמירה על גבולות, בהכרה בחובת הדיווח, בדרישה לפעולה אקטיבית למען מימוש הזכויות שלהם ושל אחרים בחברה.

התכנית כולה עוסקת בתכנים הקשורים בחיי היום יום של בני נוער בעידן הנוכחי ומביאה בפנינו את הלכי הרוח שלהם.

מטרות התכנית

- הכרת זכויות היסוד של ילדים ובני נוער כפי שמופיעות באמנה הבינלאומית לזכויות הילד.
- הטמעת שפת הזכויות.
- הבנת מקומו של התלמיד בחברה האזרחית כמשתתף, כמשפיע וכמושפע מיישום זכויות האדם בחברה.
- פיתוח גישה ביקורתית לנושא ההגנה על הזכויות (דיון בזכויות אל מול חובות, גבולות, תחומי האחריות של: ילדים, הורים ובעלי תפקידים אחרים).
- הכרת כלים והקניית מיומנויות שיאפשרו לתלמיד ליישם ולממש את זכויות היסוד שלו במרחבי חייו.
- חינוך לאחריות אזרחית בחברה דמוקרטית.

אוכלוסיית היעד

תלמידי חטיבות הביניים

מבנה התוכנית

עקרונות מארגנים בתוכנית

- **מושגי יסוד הקשורים בזכויות ילדים** ביניהם: עקרון ההשתתפות, טובת הילד, עקרון החיים, כבוד, הוגנות.
- **עקרון ה'משפיע מושפע'** - עקרון מנחה המדגים את יכולתם של ילדים ובני הנוער להשפיע על תהליכי קבלת החלטות בדרך של מעורבות אישית ולהשתתף בהם לצורך מימוש הזכויות המופיעות באמנה.
- **השמעת קולם של ילדים** - עקרונות האמנה מתממשים באופן שבו מוצג השיח: קולם של בני הנוער והילדים נשמע במקביל לקולם של מבוגרים ואנשי מקצוע אחרים.
- **העלאת נקודות מבט שונות ומגוון אפשרויות** מדגישה כי תיתכן יותר מדרך אחת לראות את הדברים.

מיומנויות חשיבה וחקר

לדוגמה: פתרון בעיות וקבלת החלטות, ניתוח בעיות תוך העלאת מספר נקודות מבט, העלאת אפשרויות שונות לניתוח הבעיה, ניתוח של שאלת חקר.

תבנית קבועה לפעילות–

לכל הפעילויות בחוברת תבנית קבועה הכוללת: תעודת זהות של הפעילות, סיפור ארוע, הדמיית שיח ברשת החברתית, שאלות לדיון, חלון משפיע מופע ומשימות חקר.

בחירת היקף הפעילויות וסדרן

- החוברת הינה מודולארית ומאפשרת למורה בחירה בנושאים ובדגשים בהתאם לצרכים ולנושאים המעסיקים את התלמידים בחיי היום יום.
- חשוב לפתוח בפעילות הראשונה ולחשוף את המשתתפים לאמנה, לתפקידה ולעקרונותיה, ולאחר מכן לבחור בזכות אחת עד שלוש זכויות נוספות לפעילות עומק.
- החוברת מציעה תשע פעילויות שונות: פעילות על האמנה ותפקידיה, שבע פעילויות 'זרקור' המתמקדות בזכות מתוך האמנה ופעילות בנושא נציבות למען ילדים.

בחירת נושאים ועיתוי לפעילויות

הטבלה להלן מציגה דוגמאות לפריסת הפעילויות, הזכויות, מושגי יסוד והיא מאפשרת בחירה של העיתוי והנושא בהתאמה לצרכים, בכפוף לעקרונות היסודות המארגנים שנבחרו להוראת התוכנית.

הפעילות/ הזכות	מושגי היסוד	מושגים נלווים	בחינוך / בית ספר	מהמקורות – היסטוריה /אקטואליה
פעילות 1 – אמנת זכויות הילד	זכות, אחריות, אמנה	כבוד, חוקים, תקנות, גבולות, או"ם	תקנון בית ספרי, מנהיגות חברת הילדים, חברת ילדים אזרחית ומשפיעה	חמשת הציוויים על אב ללמד את בנו - קיצור שולחן ערוך סימן כט סעיף יט משנה מסכת אבות ויקרא פרק י"ט פסוק י"ח פילוסופים ואנשי רוח - ג'ון לוק, ג'ון הובס, יאנוש קורצ'אק, ג'ון סטיוארט מיל
פעילות 2 – הזכות להישמע	זכות, אחריות, אמנה, חופש ביטוי, טובת הילד, עמדה, דעה, עובדה, כבוד, אמנת זכויות הילד, מגילת זכויות האדם	בגרות, שותפות, קבלת החלטות, דיאלוג, השפעה, שינוי, יוזמה, מנהיגות, קהילה, משפחה, ייחודיות, דמיון, סובלנות, יצירתיות	חברת ילדים, מועצת התלמידים, בחירה, שיח, שפה, ייצוג, פורום, וועדה, תקנון, מסר, נמען, עיתון בית ספר	משה - "כבד פה וכבד לשון" בבלי, מסכת בבא קמא דף צג, א המהפכה הצרפתית, המהפכה האמריקאית, מאבק השחורים בארה"ב ומרתין לותר קינג רשתות חברתיות וגבולות חופש הביטוי
פעילות 3 – הגנה על חסר הישע	זכות, אחריות, ילד, ניצול, רווחת הילד, חוסר ישע	חובת הדיווח, מעורבות, הזנחה, מגבלה, צורך, התעללות, ביטחון, משפחה, תקשורת, חוק, חקיקה, עבירה, קטין, יחסים	הצקה, בריונות, אלימות, שיח, חרם, אקלים בית ספרי, תקנון, אמנה, עונש	עקידת יצחק ציווי פרעה אודות היילודים הזכרים בעם ישראל סיפור ילדותו של שמואל הנביא סיפורה של בת יפתח (שופטים י"א) הקרבת ילדים - מלכי ישראל מקריבים את בניהם באש (מלכים ב', ט"ז + כ"א עוני ומצוקות כלכליות של ילדים הגנה על ילדים במצבי סיכון (התעללות במשפחה, סמים, אלימות) הגנה על ילדים במצבי מלחמה
פעילות 4 – הזכות למשפחה בצל הגירושין	זכות, אחריות, ילד, משפחה, הורות, שותפות, טובת הילד	התפתחות, אפוטרופוס, שייכות, פרידה, בית, מחויבות, אהבה, מעורבות, אורח חיים, דיאלוג, בית משפט לענייני משפחה, קיום, קבלת החלטות, הגנה	אסיפות הורים, ועד הורים, טיולים, חובת יידוע הורים גרושים	אברהם מגרש את הגר וישמעאל על נסיבות הגירושין (דברים, כ"ד) חרם דרבנו גרשום - עילות לגירושין והחרמת בן זוג הכופה גירושין על השני גירושין בדתות השונות - יהדות, קתוליות

פעילות 5 – הזכות לשוויון	זכות, אחריות, חובה, שוויון, הפליה, ענישה, כבוד האדם, מוגנות	גזע, דת, שפה, מין, נכות, השקפה, אמונה, הוגנות, שונות, נגישות, שייכות, חוקים, תקנות	שוויון הזדמנויות, תרגום מסמכים להורים בשפתם לקראת ועדות שילוב והשמה	"זכר ונקבה ברא אותם..." (בראשית, א'), "רבי אלעזר בן שמוע אומר: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים", משנה מסכת אבות ד, יב המהפכה הצרפתית, המהפכה האמריקאית, שואת יהודי אירופה, ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם (10.12.1948), גזענות עדתית ברישום תלמידים לבתי ספר, הזדמנות שווה לכל התלמידים להשתתף במסע לפולין
פעילות 6 – הזכות להגנה מפני ניצול כלכלי	זכות, אחריות, ניצול כלכלי, עבודה, עבדות, ענישה	חינוך, בריאות, התפתחות, כבוד, ביטחון, תנאי עבודה, שכר הוגן, חקיקה מעביד/מעסיק	תנועות נוער, הנוער העובד והלומד, תעסוקת תלמידים בזמן הלימודים	מכירת יוסף לעבדות במצריים ז'אן ז' רוסו, עבדות ילדים בעולם העתיק ובארה"ב, המהפכה התעשייתית, עבדות ילדים בעולם השלישי (תעשיית הקקאו באפריקה, תעשיית הטקסטיל במזרח הרחוק), יום המאבק הבינלאומי בעבדות ילדים (12 ביוני), תעסוקת נוער בישראל וחוקי תעסוקה, חוק עבודת הנוער בישראל (1953)
פעילות 7 – הזכות לפרטיות – היומן הסודי שלי	זכות, אחריות, חובה, פרטיות, התערבות שרירותית, כבוד, שם טוב	צנעת הפרט, רשות היחיד, סוד שיח, לשון הרע, שמירת סודיות, גבול הפרטיות, בריאות, ביטחון, ביטוי עצמי	יומן אישי, מידע, חברות, אמון, ביטחון, תקשורת, דיאלוג, שיתוף ושותפות, רשת חברתית, דואר אלקטרוני, הצקה, הטרדה	מסכת בבא בתרא פרק ג', ז' איסור רחבת חלון שמיקמו מקביל לחלון בבית שכן, מדרש לקח טוב לספר ויקרא, א', א' בנושא כניסה לבית ללא רשות, משלי י'א י'ג "הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר", חרם דרבנו גרשום לעניין חיטוט במסמכים פרטיים השופט האמריקאי לואיס ברנדיס המאגר הביומטרי, האח הגדול, תכניות ריאליטי, רשתות חברתיות חוק יסוד כבוד האדם וחירותו בישראל (1992), חוק הגנת הפרטיות בישראל (1981) שמירה על הזכות לפרטיות ברשתות החברתיות ובמרחבים הווירטואליים חשיפת ילדים בתקשורת (פרסומות, תכניות ריאליטי, תכניות דוקו)

המלצות כלליות לדרכי הוראה–למידה בכל אחד מנושאי הלימוד

(להלן המלצותינו להוראת נושאי התוכנית ע"פ עקרונות המבנה המוצע תוך שילוב המטרות של כל אחד מהם, מושגי היסוד הכלולים בו, מקומם של המשפיע והמושפע ורעיונות לשימוש בלקט התגובות מהרשת החברתית

תעודת זהות של הפעילות

רקע על הזכות, האחריות והמחויבות שבה, ציטוט של הסעיף הרלוונטי באמנה, מטרות הפעילות ומילות מפתח.

סיפור ארוע

כל פעילות נפתחת בסיפור או שאלה של נער/נערה בנושא המטריד אותו/ה והוא /היא פונה לבקש עצה ולשתף אחרים ברשת החברתית.

סיפור מקרה

הדמיית שיח של בני נוער ברשת החברתית

ציטוטים מתוך שיח ברשתות חברתיות כמענה לשאלה או לבעיה שהוצגה בתחילת הפעילות. שיח חופשי המציג זוויות ראיה וסיפורים אישיים, שיח שבו ניתן יכול להציג עמדה או דעה ללא הנמקות או הצדקות מגובשות, מעודד השתתפות, מעודד לחשיבה ולנקיטת עמדה.
השיח מדגיש את חשיבות ההתייעצות והדיווח על הפרה של זכויות.

תגובות מרשת המידע

שאלות לדיון

שאלות פתוחות לדיון.

שאלות לדיון

חלון – משפיע מושפע

כל פעילות כוללת אמירה מה אנו יכולים לעשות על מנת להשפיע, מהי האחריות והמחויבות שלנו במימוש ובהגנה על זכות זו. חלון זה מדגיש את אחריותם של ילדים ובני נוער כמשתתפים וכמשפיעים על החברה האזרחית בכלל ועל מימוש זכויות ילדים בפרט.

משפיע/ מושפע

משימות חקר חשיבה ויוזמה

הצעה להמשך פעילות של הילדים בהקשר לזכות שהוצגה במסגרת הפעילות. המשך הפעילות כוללת משימת חקר וחשיבה ו/או משימה הדורשת עשייה ומעורבות פעילה של הילדים בהעברת מסרים ובפיתוח מודעות לזכות זו.

רעיונות למתודות המאפשרות שימוש בלקט התגובות מהרשת החברתית

- ניתן למשתתפים להקריא את דברי המשתתפים בשיח ככרטיס דמות.
- נשלב בשיח הכיתתי את עמדתו או את סיפורו של אחד המשתתפים.
- נבקש מהמשתתפים לקחת חלק בשיח כאילו היו בתוך הרשת.
- נציג טיעונים בעד ונגד הדברים הנאמרים ונבחר את הטיעון המנצח.
- נשחק משחק תפקידים המשלב ילדים ומבוגרים בשיח

פרוט נושאי הלימוד והמלצות לפעילויות לימודיות

יחידה 1

אמנת זכויות הילד/ה

רקע

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד של האו"ם שאושררה על ידי מדינת ישראל מהווה מסמך מכונן המגדיר את דרכי ההתנהלות של המדינה כלפי אזרחיה הצעירים - ילדים ובני נוער - בתחומי החיים השונים.

האמנה מגדירה זכויות בתחומי ההתפתחות בחיי כל ילד/ה, בתחומי החיים המגוונים, הכלכלה, החינוך, הבריאות, המשפחה, הפלילים, התרבות והתקשורת. ישנה חשיבות רבה ללמוד את האמנה ואת הזכויות הכלולות בה. למידה זו מהווה תשתית ערכית, מוסרית ואזרחית לבניית הסכמות ומסגרות חיים משותפות שבהן כל אחת ואחד מהשותפים יודע את גבולות המותר והראוי להתנהגות ולפעולה כחלק מקבוצה, מקהילה וממדינה.

בבית הספר יתרום תהליך למידה זה לבניית שיח רב גילאי משמעותי וראוי, להטמעת התנהגויות סובלניות ומכבדות וליצירת סביבה לימודית ואזרחית שתיצור תחושות שייכות, מעורבות ומחויבות בין השותפים.

יחידה זו מציעה לימוד של היבטים מהאמנה כפי שהם משתקפים באירועים הלקוחים מחיי היום של ילדים ובני נוער, ודיון במימוש האמנה במרחבי החיים השונים של ילדים בבית הספר, בבית ובקהילה.

אמנה זו משנה את מעמד חייהם של ילדים ובני נוער בכל רחבי העולם. האמנה הושגה אחר עשר שנות עבודה ומחקר של הוועדה לזכויות האדם. האמנה היא הסכם מרצון, המשקף קונצנזוס רחב בדבר המינימום הדרוש לבני נוער בכל מקום בעולם. מדינת ישראל אשררה את אמנת זכויות הילד." מתוך אתר זכויות התלמיד, משרד החינוך.

מטרות

- עיון ולימוד העקרונות והזכויות באמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד.
- הצגת היבטים באמנה בראי אירועים הלקוחים מחיי היום יום של ילדים ובני נוער.

סיפור המקרה/הבקשה כפי שפורסמה ברשת החברתית:

סיפור מקרה

שלום, אני דנה ואני תלמידת כיתה ח' בארצות הברית. בשבוע הבא אנו מציינים בבית הספר את ה-20 בנובמבר יום הילד הבינלאומי והתבקשנו על ידי המורה להציג סיפור או רעיון לפעילות העוסקים בנושא זכויות בני נוער. האם אתם יכולים לעזור לי? האם יש לכם רעיונות או סיפורים? תודה על העזרה.

שאלות לדיון

- מדוע נקבע יום בינלאומי מיוחד למען זכויות הילד/ה? מה מטרתו?
- האם לבני הנוער תפקיד ואחריות ביום זה?
- אילו פעולות נדרשות להפצת הידע בדבר זכויות ואחריות ילדים בבית הספר, בבית, במשפחה, בקהילה?

גישה למגוון מקורות מידע

- באמנת זכויות הילד נקבע כי לילד/ה תהיה גישה למידע ממגוון מקורות. מדוע לדעתכם חשובה מידת הנגישות אל מידע? למה הכוונה בביטוי "גישה למידע"?
- אילו מקורות מידע נגישים לבני נוער?
- מדוע נדרשת נגישות ל"מגוון מקורות מידע"?
- כיצד ניתן להפוך את המידע לנגיש עבור אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים ביניהן: עולים חדשים, לקויי ראייה, מוגבלים בתנועה וכדומה?

משפיע/ מושפע

זכויות בני הנוער בתחומי החיים השונים מעוגנים באמנה בינלאומית ושזורים בחוקי המדינה השונים המגינים על צעירים. במקביל על בני הנוער לנהוג בכבוד ובנימוס, באחריות, באכפתיות ובסובלנות. אחריותם של ילדים/ות ובני נוער באה לידי ביטוי בצורות שונות, כגון: לכבד דעות ורעיונות של אחרים, לעזור לאחרים שמבקשים עזרה או להציע עזרה, להתייחס בהערכה ובכבוד למנהגים של אחרים, להקשיב לבני נוער ומבוגרים.

תגובות מרשת המידע

עדן 22/04/10 15:32:

שלום דנה. אצלנו בבית הספר אנו מציינים את יום זכויות הילד הבינלאומי על ידי לימוד לאורך כל השנה. גם בשיעורי ספרות ותנ"ך אנחנו לומדים על מעמד הילדים בחברה אז והיום.

יובל 22/04/10 15:36:

אני חושבת שאין שום חשיבות לאמנה. ההורים הם אלו האחראים עלינו ולכן הם גם שומרים על זכויותינו ומגנים עלינו. אצלנו בבית הספר לא מציינים את יום זכויות הילד.

אופק 22/04/10 15:39:

האמנה קובעת את זכויות בני נוער עד גיל 18 והיא מוענקת לנו מטעם המדינה ועוסקת במגוון של נושאים ותחומים שונים. בשנה שעברה התבקשנו בבית הספר לבחור נושא אחד מתוך האמנה ולהציג אותו בפני הכיתה. אני בחרתי להציג את זכות בני הנוער להשתתפות. אני חושב כי עלינו לדעת ולהכיר את הזכויות שלנו ואת הדרך לממש אותן בלי לפגוע באחרים. מידע הוא כוח: כוח לשנות, לפעול, ליזום, לקדם את חיינו ואת חיי בני נוער אחרים לעצמאיים ולטובים יותר.

שירן 22/04/10 15:45:

אני מסכימה עם אופק. אני חושבת כי אנחנו בני הנוער צריכים לקחת אחריות ולפעול למען הפצת המידע על זכויות בני נוער בקרב ילדים ובני נוער.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

לפניכם סיפורים של בני נוער וקטעי מידע מתוך אמנת זכויות הילד/ה.

קראו את המידע וענו על השאלות הבאות:

- האם האמנה מתייחסת לנושאים המובאים בסיפורים?
- האם האמנה מחזקת את זכויות הילד להישמע כדי שדבריו יילקחו בחשבון בעת קבלת החלטות? הסבירו את תשובתכם תוך ציטוט מקטעי המידע.
- שערו מה יכולות להיות מגבלות מימוש זכויות הילד/ה בסוגיות אלו.

סיפור מקרה

סיפור מקרה 1

הוריה של רונה, בת ה-14, מתכננים לעבור לגור בחווה מבודדת בצפון הארץ. בית הספר הקרוב ביותר למקום לימודיה מרוחק מאוד מביתה החדש והם חוששים כי המעבר יקשה עליה להמשיך בלימודיה.

סיפור מקרה 2

סיימתי את חטיבת הביניים וחשוב לי להתקבל למגמת קולנוע בתיכון. בתיכון הקרוב למקום מגוריי אין מגמה כזו והציעו לי לבחור במגמה אחרת, כמו: תיאטרון או מגמה סוציולוגית. אני מאוד רוצה להיות במאית קולנוע. 'יש לי את זה'.

קטע מידע מתוך דברי הסבר בשפה ידידותית לאמנת האו"ם לזכויות ילדים

אמנה היא הסכם בינלאומי, בין מדינות וארגונים בינלאומיים.

המדינות החתומות על אמנת האומות המאוחדות לזכויות הילד מכירות בזכויות שונות המגיעות לכל ילד וילדה.

מדינת ישראל אישררה (כלומר, נתנה תוקף משפטי בינלאומי להסכם בין המדינות) את אמנת האו"ם לזכויות ילדים בשנת 1991.

כדי לקבל את המידע המדוייק והרלוונטי ביותר, מומלץ לקרוא את האמנה בגרסה הרשמית שלה.

סעיף 1

מהו ילד? ילד וילדה הוגדרו, לצורך האמנה, כאדם מתחת לגיל 18 שהוא "גיל הבגרות".

ייתכן שבמדינות מסוימות "גיל הבגרות" נקבע לפני גיל 18, ובמדינות הללו ילדים וילדות יוגדרו כילדים מתחת לגיל הבגרות הקבוע במדינתם.

בכל מקום בו מצוינת המילה "ילד", הכוונה היא לילד וילדה.

סעיף 2

המדינות החברות מבטיחות לשמור על זכויות הילדים שבתחומה, ללא הפליה וללא קשר לגזע, צבע עור, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית, מוצא לאומי, אתני או חברתי, רכוש, נכות, לידה או כל סיבה אחרת הקשורה לילד ולהוריו.

סעיף 3

המדינות החברות מקבלות על עצמן להבטיח לילד הגנה וטיפול לטובת הילד, ביחד עם הזכויות והחובות של הוריו או של האחראים על הילד.

המדינות החברות באמנה מבטיחות לפקח על מי שאחראי לטפל ולהגן על ילדים, במיוחד בתחומי בטיחות, בריאות, מספר עובדים וכשירותם.

סעיף 9

לילד זכות להתגורר בחיק הוריו ומשפחתו, אלא אם הוחלט על ידי המדינה כי עדיף שיופרד מהם, כמו במקרים של התעללות או הזנחת הילד, או כשההורים חיים בנפרד וצריך להחליט איפה הילד יתגורר.

אם הילד הופרד מהוריו, על המדינה לכבד את זכותו לשמור איתם על קשר, אלא אם כן הקשר יזיק לילד.

סעיף 11

המדינות החברות יפעלו על מנת להגן על הילדים שבתחומן מפני העברה בלתי חוקית מחוץ לארץ.

סעיף 12

לילד זכות להביע את דעתו בחופשיות, והמדינות החברות מתחייבות לאפשר לו להשמיע את דעתו בכל עניין שנוגע לו בעצמו או באמצעות נציג שלו.

סעיף 13

לילד זכות לחופש ביטוי, כלומר לבקש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות - בכתב, בדפוס, בעל פה, בצורת אמנות או בדרך אחרת שיבחר בה. הזכות הזאת מוגבלת אם צריך לשמור על זכויותיהם של אחרים או לשמור על הביטחון הלאומי, הסדר הציבורי, בריאות הציבור, המוסר ועוד.

סעיף 14

לילד זכות לחופש מחשבה, מצפון ודת. הילד יוכל לבחור את אמונותיו, בעזרת ההורים שלו או האחראיים עליו.

הזכות לתת ביטוי לאמונות של ילד תהיה מוגבלת מול הצורך לשמור על בטיחות, סדר, בריאות הציבור, המוסר וכן זכויות היסוד והחירויות של הזולת.

סעיף 28

לילד זכות ללמוד בבית ספר יסודי בחינם, והמדינות החברות התחייבו לשמור על זכות זו ולעודד אותו ללמוד במסגרת בתי הספר, בהתאם לגילו ורמתו.

סעיף 29

לילד הזכות לחינוך, למימוש היכולות והכישורים שלו. המדינות החברות התחייבו ללמד את הילד, במסגרת מוסדות החינוך, לפתח יחס מכבד לאחרים, ללמד אותו לחיות בשלום עם אחרים, לכבד את זכויותיהם ולנהוג באופן סבלני כלפיהם.

יחידה 2: הזכות להישמע

רקע

הזכות להישמע היא אחת הזכויות הנגזרות מעקרון ההשתתפות של ילדים בהחלטות הנוגעות לחייהם. לזכות זו חשיבות רבה במעגלי החיים השונים של הילד: בבית הספר, בבית, בקהילה ובמדינה.

הבעת דעות ומימוש הזכות להישמע במדינה ובקהילה חשובים בכל מקרה שבו לאירועים המתרחשים יש קשר לילדים והשפעה עליהם. הקמת פארק, סלילת כביש, הקמת בית חולים, שימור הסביבה או אירוע תרבותי הם דוגמאות לפעולות ולמצבים שלהם השפעה על הילדים בקהילה. מתן אפשרות לילדים להשמיע את קולם בנושאים המשפיעים עליהם תוביל להתנהלות חברתית ואזרחית המכירה בילדים ומוקירה אותם כאזרחים שווים בקהילה ובמדינה.

בית הספר הוא אחד ממרחבי החיים שבהם על הילד לקבל את הכלים לבנות את תפיסותיו ואת דעותיו וללמוד דרכים לבטא דעות אלו. השמעת דעות במסגרות הפדגוגיות והחברתיות בבית הספר היא חלק מתהליך החינוך הערכי ובניית הזהות האזרחית של ילדים. היא צריכה להיעשות תוך התייחסות מכבדת לדעותיהם של אחרים בסביבתו - מבוגרים וצעירים.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים השונים של שיתוף ילדים בתהליכי קבלת החלטות והתבוננות בדרך שבה ביטוי הזכות הזו מופיעה במעגלי החיים השונים של ילדים.

תהליך הלמידה מתבצע באמצעות דילמות וסוגיות ערכיות, פעילויות חווייתיות ומשימת חקר.

"מדינות חברות יבטיחו לילד המסוגל לגבש דעות משלו את הזכות להביע דעות אלו בחופשיות בכל העניינים הנוגעים לו, ויתנו לדעותיו של הילד משקל ראוי בהתאם לגילו ולמידת בגרותו." (מתוך סעיף 12 באמנת האו"ם בדבר זכויות הילד).

מטרות

- למידת הזכות להבעת דעה.
- הצגת היבטים העוסקים בשיתוף ילדים בתהליכי קבלת החלטות.
- הדגשת חשיבות הזכות להביע דעה ודרכי הביטוי האפשריות במעגלי החיים השונים.

סיפור מקרה

שלום, שמי דניאל ואני בן 14. אני גר ביישוב קטן בצפון הארץ ויש לי הרבה מאוד חברים ביישוב שעמם גדלתי מאז שהייתי ילד קטן. אתמול הוריי קראו לי ולשני אחיי הקטנים לשיחה וסיפרו לנו כי בתחילת השנה הבאה אנחנו עומדים לעזוב את היישוב לעיר אחרת בגלל מקום העבודה של אבי. אני מאוד מתוסכל ועצוב שההורים שלי החליטו בשבילי בלי לשאול לדעתי. אני מרגיש כי הוריי אינם מתעניינים בי ובתחושותיי למרות שלשינוי מקום המגורים תהיה השפעה גדולה מאוד על חיי.

שאלות לדיון

- כיצד צריך הנער להציג את עמדתו ואת רגשותיו בפני הוריו על מנת שאלו ישמעו את עמדתו וישקלו אותה בכובד ראש?
- ספרו על מקרים שבהם הייתם שותפים בתהליכי קבלת החלטות; תארו אירוע שבו פעלתם בצורה נחרצת על מנת שדעתכם תתקבל בבית או בבית הספר.
- כיצד צריכים ילדים ובני נוער לפעול על מנת שקולם יישמע לעיתים קרובות יותר?
- באילו נושאים היית בוחר/ת להשתתף ולהביע דעה בבית ובקהילה?בבית הספר? ברשות המקומית? מה נדרש ממך לדעתך על מנת שתוכל/י את/ה וחברך/יך להפוך לשותפים? הציעו הצעות לשיפור ולשינוי.

התקנון הבית ספרי – הדיאלוג והיכולת להשפיע

- כיצד יכולה לבוא לידי ביטוי מעורבות התלמידים בעיצוב תוכני התקנון באופן שיבטא את זכותם להישמע ולהביע דעה?
- האם המעורבות צריכה להיות שונה ומותאמת לנסיבות ולגיל התלמיד? מדוע?

משפיע/ מושפע

החלטות הנוגעות לילדים מתקבלות כל העת על ידי המבוגרים. ההחלטות הללו מתקבלות, במרבית המקרים, מתוך דאגה לילד ושמירה על רווחתו ואושרו. ילדים יכולים להשפיע על החלטות שונות הנוגעות לחייהם אם האירועים מוסברים להם בדרך המותאמת לגילם ולמידת בגרותם.

יכולתם של ילדים להשפיע תלויה במידה רבה בדרך שבה הם בוחרים להשמיע את דעתם.

על מנת שלדעותיהם יינתן משקל ראוי, עליהם לדעת להציג את עמדתם בצורה מכובדת, להציג טיעונים המחזקים את עמדתם ולעיתים אף להציע דרך פעולה אפשרית.

תגובות מרשת המידע

שני 22/05/0917/8/10 14:20:

אני ממש מבינה אותך, אבל נראה לי שבמקרה זה ההורים שלך לא צריכים היו להתייעץ איתך לפני קבלת ההחלטה. אומנם אתה מושפע מהחלטתם, אבל אין לך שום יכולת להשפיע על קבלת החלטה.

רמי 22/05/0917/8/10 14:25:

אנו רגילים להשמיע את דעתנו בעיקר כאשר מבקשים זאת מאיתנו באופן מפורש או כאשר מדובר בנושא המפריע לנו באופן מיוחד, ולדעתי זה חייב להשתנות על מנת שהמבוגרים יידעו את זה ויצפו לכך שנשמיע את דעתנו בכל נושא. אני יודע כי בכל מקום או נושא שבהם דעתי לא נשמעת, נשמעות דעות אחרות, שאני לאו דווקא מסכים עמן.

אופיר 26/09/10 16:48:

אני מקפיד לקחת חלק בכל הפעילויות שאליהן אנו מוזמנים כבני נוער, לדוגמה: ביישוב שבו אני גר השתתפתי בפורום של בני נוער שהוקם לצורך תכנון פעילויות הקיץ לבני הנוער, ובבית הספר אני חבר בוועדה של הורים, מורים ותלמידים שעוסקת בבחירת יעדים ומסלולים לטיולים השנתיים.

רעות 26/09/10 17:48:
אצלנו יזמו התלמידים מפגשים עם המורות בבית הספר כדי לקדם ביחד תקנון בית ספרי. על פי הצעת המורים קיבלנו הדרכה נוספת מאנשי מקצוע, ולאחר מכן הזמנתי למפגש הראשון את רכזי השכבה ואת נציגות ההורים. ישבנו תלמידות ותלמידים יחד עם המבוגרים ולמדנו ביחד את ההוראות המחייבות כל בית ספר לצד הזכויות המיוחדות לתלמידים. לאחר מכן התחלקנו לקבוצות עבודה וניסינו להתאים את ההוראות הכלליות לבית הספר שלנו המאופיין בדרכי היבחנות מגוונות ובדרכי למידה המותאמות ללומדים השונים. כפועל יוצא מפעילות זו הוקמו בבית הספר מזנון, סינמטק בית ספרי ומועדון ריקודים הפועל אחת לחודש.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

כרטיס משימה

נבחרתם להיות בצוות ההקמה של קבוצת המנהיגות של בני הנוער שעומדת לקום ביישוב שלכם. תפקידה של קבוצת המנהיגות העירונית יהיה לדון בהיבטים שונים הקשורים לחיי היום יום של הילדים והנוער, להתמודד עם סוגיות המטרידות בני נוער וליזום יוזמות עירוניות שייעודן מתן מענה לצרכים ולציפיות של בני הנוער ביישוב. עליכם לבחור 10 בני נוער לקבוצות המנהיגות שייצגו את כל בני הנוער ביישוב.

דוגמאות לקריטריונים לבחירה:

- גילאים שונים
- בנים/בנות
- תלמידות/תלמידים המעורבים בפעילות חברתית או התנדבותית ביישוב
- תלמידות/תלמידים מבתי ספר שונים
- תלמידות/תלמידים בעלי צרכים מיוחדים
- מגזרים שונים שחיים ביישוב

דמות	מאפיינים

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

משימת חקר– תקנון בית ספרי

- קראו את תקנון בית הספר וענו על השאלות הבאות:
- באיזו מידה באה לידי ביטוי בתקנון הבית ספרי הזכות להשתתפות של התלמידים בבית הספר? הביאו דוגמאות.
- באיזו מידה באה לידי ביטוי בתקנון הבית ספרי הזכות להבעת דעה של התלמידים בבית הספר? הביאו דוגמאות.
- באיזו מידה באה לידי ביטוי בתקנון הבית ספרי הזכות לחופש ביטוי של התלמידים בבית הספר? הביאו דוגמאות.
- מה הייתם מוסיפים לתקנון או מורידים ממנו? מדוע?
- איך ניתן ליצור שינוי בתקנון הבית ספרי?
- רשמו את רשימת השותפים ההכרחיים לקביעת שינויים בתקנון הבית ספרי.
- חשבו מה תאמרו להם כדי לשכנע אותם להצטרף אליכם.

הכינו נאום בין 10 שורות שבו תציגו את עמדתכם ואת טענותיכם בפני כל הכיתה. על הנאום לכלול שלושה חלקים:

חלק 1 – הצגת הטענה שלכם

בחלק זה אנו מציגים את תמצית הטענה באמצעות מתן מענה לשאלות הבאות:

- מה הייתי רוצה להוסיף לתקנון?
- מה חסר בו?
- מהו המקור שאת/ה נסמך/כת עליו?
- האם הוספתי קטע ספרותי /תנ"כי/ היסטורי?

חלק 2 – ביסוס הטענה

בחלק זה אנו מציגים נימוקים ודוגמאות התומכים בטענה שלנו באמצעות מתן מענה לשאלות הבאות:

- למה זה חשוב?
- האם זה מופיע באמנת זכויות הילדים? כיצד?
- מה קורה במקומות אחרים?
- לאיזה שינוי הדבר יכול לגרום?
- מהי התוצאה המעשית שתורגש בבית הספר כתוצאה מהשינוי? (בהתייחס לתלמידים ולמורות.)

חלק 3 – מסקנה

בחלק זה מציגים מסקנה חד משמעית מבוססת.

- ניתן לפתוח במילים הבאות: ולכן... לאור כל הדברים שנאמרו עד כה... וכו'.

יחידה 3: הגנה על חסר ישע

רקע

זכותם של ילדים להגנה מפני ניצול, עינויים או ענישה אכזרית מעוגנת בשניים מסעיפי האמנה הבינלאומית של האו"ם בדבר זכויות הילד. זכות זו מממשת עקרונות מרכזיים באמנה - שוויון, טובת הילד, חיים הישרדות והתפתחות.

לזכות זו חשיבות רבה מאחר והיא נותנת מענה לחוסר הישע של ילדים הנובע מגילם הצעיר ומפגיעותם הפיזית והחברתית. לילדים כקבוצה חברתית אין משאבים, עמדות כוח או ייצוג פוליטי שיאפשרו להם לתת מענה לפגיעות אפשריות בהם כיחידים וכקבוצה.

על המדינה מוטלת האחריות להגן עליהם מפני סוגי פגיעה שונים במרחבי החיים השונים - בבית, בבית הספר, בקהילה ובמרחבים ציבוריים נוספים, ואכן בחוק[6] קיימת הגדרה למושג 'קטין נזקק': "קטין שנשקפת סכנה נפשית או גופנית לשלומו, והוא זקוק לטיפול, הגנה או השגחה."

הקניית כלים להתמודדות עם מצבים אלה, העלאת המודעות לגורמים אליהם ניתן לפנות במצבים אלה וביסוסו של שיח משמעותי בין מבוגרים לצעירים יובילו לצמצום מצבי פגיעה אפשריים ויקדמו תרבות של ביטחון וכבוד בין השותפים לקהילת בית הספר.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים שונים של התמודדות עם מצבי ניצול ופגיעה, בירור האחריות המוטלת על מבוגרים ועל צעירים בהתמודדות עם מצבים אלה, מתן דגש על עקרון הדיווח המוטל על כולנו והכלים האזרחיים העומדים לרשותנו לטיפול בנושא במרחב הציבורי.

"המדינות החברות יגנו על הילד מפני כל צורה אחרת של ניצול המהווה פגיעה בהיבט כלשהו של רווחת הילד" (מתוך סעיף 36 אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

"שום ילד לא יהיה נתון לעינויים או לטיפול או עונש אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים אחרים." (מתוך סעיף 37 אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

מטרות

- למידת הזכות להגנה מפני ניצול או פגיעה.
- הכרה באחריותם של מבוגרים ושל ילדים ובני נוער להגנה ולשמירה על יישום זכות זו.
- הדגשת חשיבות (עקרון) חובת הדיווח במקרה הצורך.
- הצגת היבטים יישומים למעורבות ולנקיטת פעולה במעגלי החיים השונים של בני הנוער.

[6] חוק הנוער טיפול והשגחה תש"ך - 1960

סיפור מקרה

שלום לכולם, שמי ירון ואני מדריך את השכבה הבוגרת בתנועת הצופים בשבט "יערים". אני מכין פעולה קהילתית בנושא עזרה לזולת ומעורבות חברתית, ואני זקוק לעזרתכם בני נוער על מנת שאוכל לדעת מה אתם יודעים על המושג הגנה על חסר ישע.

שאלות לדיון

- חסר ישע הוא כל מי שמחמת גילו, מחלתו או מוגבלותו הגופנית או הנפשית ליקויו השכלי או מכל סיבה אחר, אינו יכול לדאוג לצורכי מחייתו, לבריאותו או לשלומו. האם אתם מכירים בסביבה הקרובה שלכם מישהו שעונה על ההגדרה חסר ישע?
- האם ילדים הם חסרי ישע? מדוע?
- כאשר אתם רואים ילדים הסובלים מהצקות/התעללויות של אחרים או יודעים עליה, מה עליכם לעשות? ספרו על מקרים שבהם נקטתם בפעולה כלשהי.
  1. של מי האחריות לסייע לילד במצבי מצוקה?
  2. כיצד בא הדבר לידי ביטוי?
  3. מהי אחריות ההורים?
  4. נסו להגדיר את אחריות המדינה, את אחריות השכנים.
  5. מהי אחריות אזרחי המדינה?
  6. מהי אחריות המשפחה?
  7. במה באה לידי ביטוי אחריות המורות בבית הספר?
  8. מהי האחריות שלנו?
  9. מהי אחריות החברים/חברות קרובים?
- באיזו מידה השיח הכיתתי מאפשר לכם ללמוד היבטים נוספים ליישום אמנת זכויות הילד?
- אילו נושאים נוספים למדתם אודות זכויות מיוחדות שיש לילדים המובחנות מזכויות של בוגרים?

משפיע/ מושפע

ילדים נחשבים חסרי ישע מפאת גילם. חלקם אף מוגדרים כנזקקים כי נשקפת סכנה לחייהם, לשלומם, או שהם זקוקים לטיפול או להשגחה. המבוגרים האחראים על גידולם מקבלים עבורם החלטות עבור ושולטים בהיבטים רבים של חייהם. ילדים שחשים מנוצלים או פגועים יכולים וצריכים לפנות לעזרה. לעיתים הם יכולים ליזום ולפעול ולעיתים אינם יודעים שביכולתם להשפיע על מצבם. אנו חייבים לסייע להם ולהשפיע על חייהם על ידי גילוי ערנות ודיווח על מצוקתם לגורמים המתאימים.

תגובות מרשת המידע

רנה 21/5/10 11:50

אני יודעת מקריאה בעיתונים כי בארץ ובעולם מתגלים מקרים רבים של הזנחה או של התעללות בילדים. פעם אחת ראיתי ילדים בבית הספר מציקים לילד מכיתה נמוכה יותר בהפסקה, אבל אני לא חושבת שלזו הכוונה כאשר מדברים על הגנה על חסרי ישע.

רונן 21/5/10 12:00

אני חושב שאנחנו כילדים לא יכולים להשפיע בכלל על המתרחש, ולכן מוטב שלא נתערב בנעשה ונתעלם.

שאולי אבא של עינב 22/05/10 12:15

חשוב שתדעו כי על פי חוק העונשין, לכל אדם יש חובת דיווח על התעללות בקטינים, בכל מקרה שיש יסוד סביר להניח שנעברה עבירה בקטין על-ידי האחראי עליו. על פי החוק, לא נדרשת ידיעה וודאית והסעיף מדבר על התעללות, הזנחה או תקיפה שגרמה חבלה. החוק אף קובע עונש מאסר בן 3 חודשים למי שלא עושה כך. כלומר החובה לדווח היא חובה מוסרית וחובה אזרחית כאחת!

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

בקרו באתרי אינטרנט מהארץ ומהעולם וענו על השאלות הבאות:

- מה נחשב כניצול ילדים?
- בחרו דוגמה אחת מהארץ או מהעולם על ניצול ילדים וספרו את סיפורו של הילד: כיצד הוא מנוצל? על ידי מי? כיצד הוא מרגיש? באיזו מדינה הוא חי? וכו'.
- כיצד ניתן להגן ילדים מניצול? מה תפקידם של החוקים?
- ציינו חוק הבא להגן על ילדים במצבי מצוקה אלו.
- ציינו את הסעיף באמנת זכויות הילד המגן על ילד/ה במצב דומה.
- כתבו מכתב לבעל תפקיד במדינה שיכול לסייע במצבו/ה של הילד/ה ולשנות אותו.

קטעי קריאה להרחבה:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Yam/zchoyutnoar

http://www.unicef.org.il/he/index.aspx

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

קראו את הקטע הבא וענו על השאלות הבאות:

על פי חוק העונשין, על כל אדם מוטלת החובה לדווח על התעללות בקטינים בכל מקרה שיש יסוד סביר להניח שנעברה עבירה בקטין על-ידי האחראי עליו. על פי החוק, לא נדרשת ידיעה ודאית והסעיף מדבר על התעללות, הזנחה או תקיפה שגרמה חבלה. החוק אף קובע עונש מאסר בן 3 חודשים למי שלא עושה כך.

(על פי חוק חסר ישע, תת-פרק י' (סימן ו'1) של חוק העונשין סימן ו'1: פגיעה בקטינים ובחסרי ישע (תיקון: תש"ן)

חוו דעתכם:

- האם אתם חייבים לדווח לגורם כלשהו במקרים הבאים ולמי?
  1. שמעתם את הילד של השכן בוכה.
  2. אתם רואים ילד שמחפש בפחי הזבל של השכונה.
  3. חבר לכיתה קיבל עונש פיזי מהוריו מכיוון שלא הכין שיעורים.
  4. ראיתם סרטון ביו-טיוב שבו צוחקים על ילדה מהכיתה שלכם.
  5. חבר לכיתה התחיל להגיע לבית הספר באופן מרושל.

בחנו את הרשימה ובדקו:

- האם כלולים ברשימת בעלי התפקידים המחנכים או המייעצים בקהילה הקרובה, כמו: הורים, יועצת בית הספר, מורים, מדריכים.
- האם כלולים ברשימה גורמי תמיכה ו/או אנשים/ארגונים המאפשרים שמירה על אנונימיות.
- האם כלולים ברשימה אמצעים שונים לתקשורת ולהעברת מידע כטלפון, מכתב, מייל וכו'.

הוסיפו 3 דוגמאות נוספות.

הציעו פעולות שיש לעשות בבית הספר שמטרתן להגביר את המודעות לנושא הדיווח ולאחריות של כל אחד ואחת מאיתנו.

יחידה 4: הזכות למשפחה בצל הגירושין

רקע

משפחה הינה הקבוצה החברתית הראשונה והמרכזית בשנות חייו הראשונות של הילד. בעבר הייתה קבוצה זו מורכבת באופן כמעט בלעדי משני הורים ומהילדים שנולדו להם. במרוצת העשורים האחרונים עברה מסגרת זו שינויים, ונוצרו מסגרות משפחתיות מגוונות. משפחות חד הוריות, משפחות חד מיניות. בני זוג גרושים שנישאו בשנית הם רק חלק מהמסגרות המשפחתיות המגוונות המתקיימות כיום. תפקידיה של המשפחה ואחריותה לילד נשארו משמעותיים גם לאחר ריבוי המסגרות המשפחתיות המתקיימות. תפקידים אלה כוללים דאגה להתפתחות, לבריאות ולחינוך הילד במרחבי חייו השונים.

אמנת זכויות הילד מכירה בחשיבות המשפחה עבור הילד ומגדירה אותה במסגרת זכויות העוסקות ביחסיו של הילד עם ההורים או עם האפוטרופוסים החוקיים שלו במצבים בהם המסגרת המשפחתית משתנה או מתפרקת. העיקרון המנחה באמנה הוא שלהורים יש אחריות משותפת וראשונה במעלה לגידול הילד ולהתפתחותו.

לזכויות אלו חשיבות רבה משום שהן נותנות מענה לאותם מצבים בהם נמנעת מהילדים הזכות למשפחה, למשל: במצבים בהם המסגרת המשפחתית בה הם חיו משתנה. במצבים אלו ילדים הם פגיעים במיוחד. על המדינה מוטלת האחריות להבטיח כי שני ההורים ייקחו אחריות על הגידול ועל התפתחות הילד, ולילד עצמו תינתן ההזדמנות לגדול תוך שמירה על יחסים עם תקינים הוריו.

מניעת ביקורים של אחד ההורים אצל ילדיו, העברת ילדים למדינה אחרת על ידי אחד ההורים, הסרת אחריות של הורה מגידול הילדים לאחר פרידה הם רק חלק מהדוגמאות למצבים בהם שינוי במסגרת המשפחתית עלול להוביל לפגיעה בילד. על המבוגרים מוטלת האחריות לשתף את הילדים ולאפשר להם לבטא את דעותיהם, צורכיהם ורצונותיהם בתהליך השינוי המתחולל. שיח ושיתוף הילד ישפיעו באופן משמעותי על דרכי ההתמודדות שלו עם השינוי המהותי כל כך בחייו. יתירה מכך, הם יכולים לצמצם את הפגיעה בילד מעצם מתן ביטוי לרגשותיו ולמחשבותיו, והתחשבות ברצונותיו. שינוי מהותי במסגרת המשפחתית בה ילד חי משפיע מאוד גם על האופן בו ילד פועל ומתפקד בבית הספר. על הצוות החינוכי מוטלת האחריות לחשוב עם הילד על האופן ועל המידה שבהם בית הספר יהיה מעורבב בתהליך השינוי הזה. שותפות זו מבטאת כבוד ורגישות למצבו של הילד, ותשפיע על הדרך בה יתקיים קשר מורכב זה בין בית הספר להורים ובינו.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים השונים של מימוש זכות זו במצבים בהם המסגרת המשפחתית עוברת שינוי, בירור האחריות המוטלת על מבוגרים ועל ילדים בהתמודדות עם מצבים בהם עלולה להיגרם פגיעה בתהליך השינוי, והכלים האזרחיים העומדים לרשותם לטיפול וליצירת שינוי במצבים אלה.

"המדינות החברות יעשו את מיטב מאמציהן להבטיח הכרה בעיקרון כי לשני ההורים אחריות משותפת לגידול הילד ולהתפתחותו. להורים, או, לפי העניין, לאפוטרופוסים החוקיים אחריות ראשונה במעלה לגידול הילד ולהתפתחותו. דאגתם העיקרית תהא טובת הילד" (מתוך סעיף 18 באמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

"מדינות חברות יכבדו את זכות הילד המופרד מאחד מהוריו או משניהם לשמור על יחסים אישיים ומגע ישיר עם שני ההורים על בסיס סדיר, זולת אם מנוגד הדבר לטובת הילד." (מתוך סעיף 9 באמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

מטרות

- למידת הזכות למשפחה תוך דיון בסוגים שונים של משפחות.
- הכרה באחריותם של ילדים ובני נוער להגנה ולשמירה על יישום זכות זו.
- הצגת היבטים יישומים למעורבות ולנקיטת פעולה במעגלי החיים השונים של בני הנוער.

סיפור מקרה

ההורים שלי מתגרשים. לפני כשבועיים ההורים שלי הודיעו לי כי אבא עובר לבית חדש ומעכשיו יהיו לי שני בתים. בהתחלה היה לי קשה לקבל את העובדה כי לא נחיה כולנו ביחד באותו הבית, אבל אני יודע שאין לי ברירה ועליי להשלים עם עובדה זו. אני מאוד חושש מלפגוע ברגשות שלהם ואני לא יודע איך אני אצליח לחלק את עצמי בין שני ההורים. האם מישהו יכול לספר לי על החיים שלו לאחר הגירושים של ההורים?

שאלות לדיון

אחד ההיבטים הבאים לידי ביטוי באמנת האו"ם בדבר זכויות הילד בנושא 'אחריות הורית' הוא זכותו של הילד לקשר עם הוריו הן במקרים שבהם ההורים חיים ביחד והן במקרים שבהם ההורים פרודים כאשר הכוונה היא לזכותו לבסס מערכת יחסים מהותית עם שני הוריו.

- מדוע היה צורך לעגן זכות זו במפורש באמנה?
- האם אתם מכירים מקרים שבהם נמנעה זכות זו מהילד/ה?
- כיצד צריכה לבוא לידי ביטוי אחריות ההורים כלפי ילדיהם בכלל ובמקרים שבהם המסגרת המשפחתית עוברת שינוי בפרט?

משפיע/ מושפע

כל שינוי במסגרת המשפחתית משפיע בצורה מהותית על הילד, על אורח חייו, על מקום מגוריו ועל שגרת יומו. כל אלו ועוד מקבלים תפנית בעקבות השינוי המשפחתי. חשוב שההורים ינהלו דיאלוג עם הילדים בכלל ובנושאי רגיש זה בפרט. כך גם הילדים ילמדו לקיים דיאלוג בינם לבין עצמם ובינם לבין אחרים.

אין ספק שההשפעה על חייו של הילד היא גדולה, אולם סביר להניח כי יש כאן הזדמנות להפוך למשפיע/ה במצבי חיים משתנים. הילד יכול לנסות להשפיע על היבטים מסוימים שברצונו לחולל במסגרת השינוי במסגרת המשפחתית ולשתף את ההורים בתחושות, ברצונות ובמחשבות.

תגובות מרשת המידע

ליאת 22/05/10 14:20:
הוריי התגרשו לפני שנה, כשהייתי בת 13 ואחותי הייתה בת חמש. כל תהליך הגירושים התנהל בבית המשפט לענייני משפחה שהיה צריך לקבל החלטה היכן אני ואחותי נגור ומי יוכל להחליט החלטות הקשורות לחיינו. יום אחד קראו לי ההורים שלי לשיחה ושאלו אותי אם אני רוצה להביע את דעתי ורגשותיי בפני השופט בבית המשפט. הם אמרו כי אחותי קטנה מדי, אבל אני מספיק גדולה. מובן ששמחתי מאוד לשמוע שהשופט רוצה להקשיב גם לדעותיי ולהכיר את רגשותיי. ביום שבו הגעתי אל בית המשפט, מאוד התרגשתי. אף פעם לא פגשתי שופט לפני כן. בזמן השיחה בינינו הוריי לא היו בחדר ויכולתי להביע את רגשותיי באופן חופשי.

רננה 22/5/10 14.31
אני חושבת שהשופט דואג גם שלא יפגעו בנו הילדים. בסופו של דבר הילד נשאר עם ההורים שלו והם אלו שיחליטו איך ייראה הקשר שלהם איתו ואין לו על כך שום יכולת השפעה.

גלית 22/05/10 14:32:
העצה הכי משמעותית שנתנו לי לאחר שהוריי התגרשו הייתה להקפיד לדבר, לספר ולשתף את שני ההורים בפחדים, בקשיים ובחוויות.

בוריס 26/05/10 15:00:
לדעתי הכי חשוב שהילדים ירגישו אהובים. ילדים חיים במשפחות מסוגים שונים: משפחות שבהן הסבתא מגדלת את הילדים ומשפחות שבהן הדודה והאמא מגדלות את הילדים. יש משפחות שבהן בני הזוג פרודים ויש משפחות חד הוריות.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

בר בת ה-11 גרה באילת עם אמא שלה, ואילו אבא של בר גר בעפולה. זכותה של בר, כפי שהיא מעוגנת באמנת זכויות הילד הבינלאומית, לשמור על קשר עם שני ההורים גם אם הם גרים במדינות שונות.

- עליכם להציע הצעות יישומיות לבר ולהוריה על מנת שהם יוכלו לשמור על מערכת יחסים טובה למרות המרחק הגדול.
- האם יש חשש כי זכויותיה של בר ייפגעו? כיצד?
- באחריות מי לסייע לבר לממש את זכויותיה? האם יש גורם כלשהו בעירייה, בבית הספר או בקהילה שיכול לסייע לה?
- מה המידע שחשוב שילדים הנמצאים במצב הדומה למצבה של בר יידעו?
- הציעו דרכים לפרסום המידע בבית הספר, בקהילה או ביישוב שלכם.

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

קראו את קטע המידע הבא ולאחר מכן מלאו את הטבלה.

- זכויות הילדים במשפחה באות לידי ביטוי בכמה תחומים מרכזיים:
- קיום - יש להבטיח את עצם החיים.
- התפתחות - יש להבטיח את איכות החיים הדרושה להתפתחותם ואת זכותם לחינוך.
- השתתפות בקבלת החלטות הנוגעות לחייהם.
- הגנה - יש להבטיח הגנה על הילדים מפני כל צורה של ניצול, התאכזרות והתעללות.

רשמו בטבלה כיצד זכויות אלו צריכות לבוא לידי ביטוי בחיי הילדים במשפחה.

זכות	אחריות ההורים/המשפחה
לקבל מזון בצורה סדירה	
לבטא אהבה וחיבה לכל אחד מההורים	
	להיות קשובים לצרכים של ילדיהם.
	לפנות אל ילדיהם ברמה הלשונית המותאמת להתפתחותם.
לקבל טיפול מתמשך.	
לקבל תמיכה רגשית מהמשפחה התומכת בהם.	

קטע מידע להרחבה:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/TarbutShelZchuyot/Bamishpacha/ZchuyotHayeledBamishpacha.htm

הצעה ג' למשימת חקר כיתתית/אישית

קראו את הקטעים הבאים והכינו דף מידע לילדים שהוריהם עומדים להתגרש. הדף יכול לכלול מידע על זכויותיהם כילדים, ועל המקומות והאנשים אליהם לפנות על מנת לקבל עזרה או סיוע והמלצות כלליות.

"המדינות החברות יעשו את מיטב מאמציהן להבטיח הכרה בעיקרון כי לשני ההורים אחריות משותפת לגידול הילד ולהתפתחותו. להורים, או, לפי העניין, לאפוטרופוסים החוקיים אחריות ראשונה במעלה לגידול הילד ולהתפתחותו. דאגתם העיקרית תהא טובת הילד." (מתוך סעיף 18 באמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

"מדינות חברות יכבדו את זכות הילד המופרד מאחד מהוריו או משניהם לשמור על יחסים אישיים ועל מגע ישיר עם שני ההורים על בסיס סדיר, זולת אם מנוגד הדבר לטובת הילד." (מתוך סעיף 9 באמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

"במסגרת מפגשי ההיכרות או המפגשים האישיים השוטפים של המחנכת עם תלמידיה יש לאפשר לילד להשמיע את עמדותיו, את רצונותיו, את צרכיו, את מחשבותיו ואת רגשותיו ביחס למעורבותו של בית הספר בקשר לגירושין של הוריו. כמו כן יש ליידע אותו לגבי בקשות הוריו הנוגעות לקשר שלהם עם בית הספר." (מתוך חוזר מנכ"ל בנושא אורחות חינוך במוסדות החינוך2.3–7 הקשר בין בית הספר ובין הורים פרודים או גרושים, 1 בינואר 2003).

יחידה 5: הזכות לשוויון – האין זאת הפליה?

רקע

אמנת זכויות הילד פותחת בדבריה באחד העקרונות המרכזיים העומדים בבסיס הזכויות הכלולות בה - עקרון השוויון.

ילדים כקבוצה חברתית מוחלשת, חסרת ישע ופגיעה מועדים כמו קבוצות דומות אחרות להפליה וליחס לא שוויוני בהיבטים שונים בחייהם. לילדים, בשונה מקבוצות אחרות, אמצעים וכלים מעטים, אם בכלל, להתמודד עם מצבי ההפליה והפגיעה בכבודם. הבטחת עקרון השוויון משמעה התייחסות הוגנת ולא מפלה כלפי ילדים ללא קשר לשייכות שלהם לקבוצות תרבותיות וחברתיות שונות. על מנת שעיקרון זה יתממש, חשוב להיות מודע לשונות ולייחודיות של ילדים ולהכיר בהם ולהבין כי כל התייחסות מפלה על בסיס שייכות משמעה פגיעה בעקרון השוויון ובזכויות הילדים.

מניעת רישום של ילדים למוסדות חינוך, קשיי נגישות למשאבים חברתיים, חוסר ייצוג של ילדים בתהליכי חשיבה וקבלת החלטות בקהילה ובמדינה בנושאים הנוגעים להם הם רק חלק מהדוגמאות המבטאות הפליה של ילדים. על המדינה והמבוגרים בה מוטלת האחריות להגנה על ילדים שהופלו ונפגעו. למדינה משאבים וכלים לפעול כנגד מי שמפלה, והיא מחויבת לעשות כך עבור ילדים המהווים חלק מאזרחיה. התעלמות מהפליה ומחוסר פעולה לא רק שאינה תורמת להתמודדות עם המצב, אלא אף מעמיקה ומחמירה את הפגיעה. כל עשייה אזרחית המתריעה מפני הפליה והפועלת כנגדה תשפיע מהותית על חייהם של ילדים שנפגעו ותמנע הישנות של תופעה זו בעתיד.

אחריות להיות מודעים למצבי הפליה בבית הספר, בחצר המשחקים, בתנועת הנוער, בחוג או בכל מרחב פעילות אחר מוטלת גם על ילדים ועל בני נוער. אחריות זו משמעה להתריע על מצבים אלה בפני הגורמים הרלוונטיים ולפעול במידת האפשר כדי למנוע אותם. מי שבוחר להיות צופה מן הצד, גורם לכך שמצבים אלה ימשיכו לקרות. רק מעורבות ופעולה אזרחית ישפיעו ויובילו לשינוי.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים שונים של מימוש זכות זו במרחבי החיים השונים של ילדים תוך בירור העמדות בנושא והאחריות המוטלת על מבוגרים ועל ילדים בהתמודדות עם מצבי הפליה ופגיעה בכבודם של ילדים.

"המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שליטתן, ללא הפליה מכל סוג שהוא, ללא קשר לגזע, לצבע, למין, לשפה, לדת, להשקפה פוליטית או אחרת, למוצא לאומי, אתני, או חברתי, לרכוש, לנכות, ללידה או למעמד אחר של הילד, של הורהו או של האפוטרופוס החוקי שלו."

"המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על-יסוד מעמד, פעילויות, השקפות, או אמונות הורי הילד, האפוטרופוסים החוקיים שלו, או בני משפחתו." (סעיף 2 מתוך אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד.)

"עקרון אי ההפליה המעוגן באמנה מטיל על המדינה את החובה לכבד ולהבטיח קיומן של הזכויות המוכרות באמנה ללא הפליה. עיקרון זה נועד להגשים את עקרון השוויון והוא מהווה אחד העקרונות המרכזיים באמנה. [7]

מטרות

- לימוד וניתוח הזכות לשוויון ולמניעת הפליה.
- הצגת עמדות ותפיסות בנושא שוויון, הוגנות ואחריות אישית.
- הכרה באחריותם של ילדים ובני נוער להגנה ולשמירה על מימוש זכות זו.
- הצגת היבטים יישומיים למעורבות ולנקיטת פעולה במעגלי החיים השונים של בני הנוער.

[7] דו"ח ועדת המשנה בנושא חינוך, משרד המשפטים, עמ' 243.
דיני חינוך, יחסי הורים ילדים ועובדי הוראה ד"ר יוסף גרון, הוצאת חושן למשפט, עמוד 244.

[7] דו"ח הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישמם בחקיקה, ועדת המשנה בנושא חינוך, משרד המשפטים עמוד 234

סיפור מקרה

אני לומדת בכיתה ו'. בשנה הבאה אני עומדת להתחיל ללמוד בחטיבת הביניים אשר בה לומדים ילדים מכל בתי הספר באזור. קבוצת הורים מבית הספר שלנו כתבה עצומה להנהלת בית הספר ובה היא מבקשת כי בכיתות שבהן אנו נלמד לא ישולבו תלמידים מיישובים אחרים ושתישמר ההפרדה על מנת שרמת הלימודים תישאר גבוהה. הוריי טענו בפניי שזו אינה הפליה, אבל לדעתי יש פה פגיעה בשוויון. מה דעתכם?

שאלות לדיון

- מהי הפליה?
- האם קראתם בעיתון או שמעתם על אפליית תלמיד/ה באזור המגורים שלכם? כיצד ההפליה באה לידי ביטוי?
- מה בחרתם לעשות כאשר נודע לכם על הפליה זו? מה הייתה תגובתכם? האם בחרתם לנהוג באופן שונה מהתנהגותם של האחרים?
- מה משמעות הביטוי "כל ישראל ערבים זה לזה"?
- האם יש קשר בין ביטוי זה לבין האחריות שלנו לדאוג לשמירה על זכויותיהם של אחרים?
- האם לנו, כאזרחים בחברה, אחריות למניעת ההפליה של אנשים? כיצד אחריות זו צריכה לבוא לידי ביטוי?
- למי נפנה כדי ליצור את השינוי? מה אנו כתלמידים/ות יכולים לעשות כדי לגרום לכך שהשינוי יתחיל מייד?

משפיע/ מושפע

הזכות לשוויון מעגנת בתוכה את הזכות לכבוד. כבוד האדם הוא הבסיס הערכי למימוש זכויות הילדים. לזכויות אין קיום אלא ביחס לקהילה ולחברה שהאדם פועל בה. כל אדם זכאי לכבוד מטבע בריאתו בלי שום קשר לשייכותו הנוספת לקבוצה כלשהי. במובחן ממבוגרים ההשלכות של הפגיעה בילדים בגלל הפליה קשות יותר ועמוקות יותר מאפליית מבוגרים בגלל היעדר הידע, ניסיון החיים והאמצעים להתמודד עם מצבי חיים מורכבים כאלו.

במצבים כאלו הם חשופים לפגיעות במרחבי חיים נוספים. אנחנו יכולים להתנגד להפליה וקולנו חייב להישמע – זוהי חובתנו האזרחית. כאשר אנו בוחרים להתעלם מהפליה בסביבתנו, אנו למעשה מעודדים אותה ותומכים בה. אנו יכולים להשפיע, למנוע הפליה ולגרום לכל סוג של הפליה להיפסק.

תגובות מרשת המידע

ברי 11/06/10 13:18:

אני חושב שלמנוע מילדים מיישוב אחר להתקבל לבית ספר, זו לא הפליה. יש להם אפשרות ללמוד בבית ספר אחר, והם לא חייבים ללמוד ביישוב שלנו.

שי 11/06/10 15:10:

אני לא מסכים עם ברי. הרי גם אתה לא היית רוצה שינהגו כך כלפייך. אם המקרה היה הפוך ואתם הייתם הולכים ללמוד בבית ספר שבו היו דורשים מכם לא ללמוד עם האחרים, זה היה מאוד מעליב ומכעיס אותך.
הפליה של ילדים יכולה להתרחש בכל מקום ואנחנו הילדים צריכים להיות מודעים לה ולהוביל לשינוי המצב. בשנה שעברה פורסם בתקשורת סיפורה של ילדה שבית הספר שבו היא למדה לא נתן לה לצאת לטיול שנתי בגלל חוב כספי של הוריה. זאת נראית לי הפליה, ואני שמח שמשרד החינוך הודיע להנהלת בית הספר שחובה עליה לשתף את התלמידה בטיול.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

איסור הפליה

- כתבו סיפור המתאר בקצרה מקרה שבו אתם או אחרים הופליתם לרעה/לטובה.
- חוו את דעתכם: מה ביכולתנו לעשות כאשר אנו רואים או שומעים על התייחסות לא שוויונית לאדם אחר.
- צרו כרזה קבוצתית שתשקף את האיסור להפלות.

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

נגישות בסביבה הקרובה

- קראו את הקטע הבא

"אני תלמיד כיתה ט' מוגבל בהליכה, ולכן נעזר בכיסא גלגלים או בקביים על פי הצורך. בבית ובבית הספר אני מרגיש כי מתייחסים אליי כשווה בין שווים והתאימו לי את הסביבה כך שאוכל להיות עצמאי לגמרי. אפילו בנו בבית הספר מעלון. לצערי בעיר בה אני גר אני מרגיש שאני מופלה לרעה: לא מתייחסים אל הצרכים המיוחדים שלי, ולכן אני מאוד מוגבל וזקוק לעזרת אחרים. אני מאוד מתוסכל. אינני יכול להגיע לקופת החולים, לספרייה העירונית או למתנ"ס ללא עזרה של הוריי. אני חושב שהמצב הזה הוא בלתי אפשרי והלוואי שניתן היה לשנותו."

- חפשו מידע בנושא נגישות: מהם החוקים, התקנות, הדרישות מרשויות, ממוסדות ציבור וכדומה.
- בחנו את בית הספר, את הצומת ביישוב ואת הגישה למבני הציבור ביישוב וחוו את דעתכם: האם הוא נגיש לאדם בעל מוגבלות בהליכה, ללקויי ראיה וללקוי שמיעה?
- הציגו את תוצאות התחקיר שערכתם בכיתה.

יחידה 6: הזכות למניעת ניצול כלכלי – עבודה או עבדות

לאורך ההיסטוריה שימשו ילדים ובני נוער חלק מכוח העבודה בחברות. בעבר עבודה או עבדות ילדים לא היוו מקור לשיח ציבורי ואזרחי והתקבלו כדבר מובן מאליו בהתנהלות המשפחה, הקהילה והחברה. עם התרחבות השיח על זכויות הילדים במאה העשרים הועמד הנושא לבחינה ערכית, מוסרית וחברתית. שיח זה הוביל לקביעת קריטריונים שהגדירו עבודות מסוימות בהן ילדים מועסקים כניצול, כפגיעה ואף כמקור לסכנת חיים עבורם לרבות עבודות הכרוכות בפלילים או בשימוש בילדים במצבי מלחמה.

אמנת זכויות הילד הרחיבה את ההתייחסות לנושא וכללה בטווח העבודות המסוכנות והאסורות גם את אלה הפוגעות בחינוכו ובהתפתחותו התקינה של הילד במרחבי החיים השונים.

כיום ילדים רבים עובדים לפרנסתם ולפרנסת המשפחה מסיבות שונות, ביניהן: מצוקה כלכלית של המשפחה, הילד הוא המפרנס היחיד בתא המשפחתי, רצונו של הילד לחסוך כסף לצרכיו האישיים. על המדינה מוטלת החובה לדאוג לכך שכל אותן מסגרות בהן ילדים מועסקים תקפדנה על המגבלות ועל האיסורים שנועדו להגן על ילדים מאחר שילדים ובני נוער מהיותם חסרי ניסיון וידע ופגיעים עלולים למצוא עצמם במצבים בהם "עבודתם הופכת לעבדותם". למדינה מגוון כלים משפטיים ואזרחיים לשמירה על ילדים הכוללים חוקים ותקנות שונות. בישראל הנושא מעוגן בחוק עבודת הנוער משנת 1953. יכולתם של מבוגרים - הורים ומבוגרים משמעותיים נוספים - לדאוג לילדיהם ולהשפיע על כך שלא ינוצלו לרעה כרוכה בחובתם להכיר ולהפנים את כל הידע הקיים בנושא ולהתריע על מצבים בהם זכויותיהם של הילדים בכל הנוגע להעסקה ולעבודה נפגעות.

על בני הנוער מוטלת האחריות לדעת את כל שצריך בנושא העסקה והעבודה. המידע שלהם בנושא ימנע ממעסיקים לנצל אותם לרעה ולפגוע בהם. בני נוער המכירים את המידע בנושא יהוו שגרירי ידע עבור כל האחרים ויעזרו בהעלאת הנושא למודעות, בהפצת המידע ואף בהתרעה בפני הגורמים הרלוונטיים על העוול והפגיעה שנגרמים להם במקומות עבודה המעסיקים בני נוער.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים שונים של מימוש זכות זו במרחבי החיים השונים של ילדים תוך בירור העמדות בנושא והאחריות המוטלת על מבוגרים וילדים בהתמודדות עם מצבי הפליה, ניצול ופגיעה בכבודם של ילדים ובני נוער עובדים.

"המדינות החברות מכירות בזכותו של הילד להיות מוגן מפני ניצול כלכלי ומפני ביצוע כל עבודה העלולה להיות מסוכנת או לפגוע בחינוך הילד, או להיות מזיקה לבריאותו או להתפתחותו הגופנית, השכלית, הרוחנית, המוסרית או החברתית.

המדינות החברות ינקטו אמצעים חקיקתיים, מינהליים, חברתיים וחינוכיים על–מנת להבטיח את הגשמת סעיף זה. למטרה זו ותוך התייחסות להוראות הנוגעות לעניין המופיעות במסמכים בינלאומיים אחרים ידאגו המדינות החברות במיוחד:

- לקבוע גיל מינימאלי או גילאים מינימאליים להתקבל לעבודה;
- לקבוע תקנות מתאימות בעניין שעות ותנאי עבודה;
- לקבוע עונשים מתאימים או סנקציות אחרות כדי להבטיח אכיפה יעילה של סעיף זה." (מתוך סעיף 32 מתוך אמנת זכויות הילד)

מטרות

- למידת הזכויות בנושא עבודת ילדים ובני נוער ובחינת הקשר לזכויות נוספות באמנה לזכויות הילד.
- בניית תהליכים למימוש אחריותם של ילדים ובני נוער להגנה ולשמירה על יישום זכות זו.
- דיאלוג רב ערוצי עם מבוגרים משמעותיים והיוועצות בהם על דרכים למימוש זכויות בני הנוער בעבודה.
- הצגת היבטים יישומים למעורבות ולנקיטת פעולה במעגלי החיים השונים של בני הנוער.

סיפור מקרה

אני בן 14 ואני מאוד רוצה לעבוד בחופש הגדול. אני עדיין לא יודע איפה אני אמור לחפש עבודה וכמה כסף אני אמור להרוויח. אף פעם לא עבדתי לפני כן ואני ממש זקוק לעצה. האם למישהו יש ניסיון והוא יכול לעזור לי?

שאלות לדיון

- אילו זכויות בנושא העסקה מוכרות לכם?
- האם אתם מכירים את כל הזכויות המגיעות לכם? מהיכן?
- האם כל בני הנוער צריכים לדעת את זכויותיהם? למה זה חשוב?
- מדוע נקבע גיל מינימום להעסקה - האם קביעה זו מבטאת פגיעה או שמירה על זכויות?
- מהי חשיבות החובות של בני נוער בעבודה, כגון: פנייה בנימוס, יידוע בני נוער לגבי הזכויות של נער/ה עובד/ת?
- כיצד היכרות עם הזכויות יכולה למנוע ניצול של בני נוער?
- מדוע לדעתכם נדרשת חקיקה נפרדת המגדירה זכויות של בני נוער עובדים?
- מה ניתן לעשות במקומות בהם מעסיקים פוגעים בזכויות בני הנוער למרות החקיקה?
- לאלו גופים ניתן לפנות?

משפיע/ מושפע

באחריותנו לדעת מהן זכויותינו כילדים וכנוער גם בעולם העבודה. לא יועסק ילד שעדיין לא מלאו לו 15 שנה. מי שחל עליהם לימוד חובה לא יעבדו בשעות הלימודים. מותר להעסיק בני נוער מקסימום 8 שעות ביום, ולא יותר מ–40 שעות בשבוע. ניתן להעסיק בני נוער שמלאו להם 14 שנה בתקופת חופשת הלימודים הרשמית בעבודות קלות שאין בהן כדי להזיק לבריאותם ולהתפתחותם. החוקים והתקנות של המדינה נחקקו לרווחתנו ומתפרסמים מעת לעת למעננו, אולם עלינו לדרוש לקבל את המידע, לחפשו ולפעול להפיצו בקרב בני נוער רבים ככל האפשר.

תגובות מרשת המידע

אלי 11/06/10 18:02:
בשנה שעברה עבדתי בחופש הגדול בפעם הראשונה והיה לי מזל גדול שהמעסיק שלי שמר על כל הזכויות המגיעות לי. יש לי הרבה חברים שעבדו כל החופש הגדול בלי לדעת מה הן זכויותיהם בכל הקשור לתנאי עבודה ולשכר הוגן. אני יודע כי משרד החינוך ומשרד העבודה מפרסמים את הזכויות שלנו כבני נוער עובדים ואת השכר המגיע לנו. כמה מהזכויות שמגיעות לנו שחשוב שנדע: אנחנו יכולים להתחיל לעבוד רק מגיל 14 ומותר להעסיק אותנו לא יותר מארבעים שעות בשבוע בשכר מינימום הנקבע בכל שנה מחדש בהתאם לגילנו.

רועי 11/06/10 18:34:
לדעתי יש יותר מדי חוקים ותקנות וזה גורם לכך שהרבה אנשים לא מעסיקים אותנו בחופש הגדול. אני חושב שעדיף לילדים שתהיה גמישות בהעסקה, למשל: אם ילד בן 13 רוצה לעבוד או אם ילד בן 15 רוצה לעבוד שעות נוספות וכדומה.

דור 11/06/10 18:38:
בקיץ האחרון עבדתי בכל ערב שמונה שעות כמלצר באולם שמחות. העבודה שלנו הסתיימה לאחר חצות ונאלצנו באופן קבוע לנסוע במוניות הביתה כי לאחר חצות כבר אין תחבורה ציבורית.
חברי שניגש אל בעל אולם השמחות לבקש תוספת שכר בעבור המוניות פוטר, ואנחנו המשכנו לעבוד באותם תנאים לא הוגנים. מה דעתכם, האם הייתי יכול לעשות משהו? מה ניתן לעשות כדי שבעל האולם יחזיר לנו את מחיר ההסעות הליליות? האם הייתי צריך להמשיך לעבוד שם למרות התנאים הללו?

עמית 11/06/10 18:54:
קראתי שאסור לנוער לעבוד עד שעה מאוחרת כזו. אני יודע כי במקרים שבהם פוגעים בזכויות בני נוער עובדים אפשר לפנות לסיוע. בכל מקרה חשוב לדעת כי ניתן לתבוע מעסיק עד 7 שנים מתום יום העסקה על עבירות של דיני עבודה, ולכן בני נוער לא צריכים לחשוש, אלא צריכים ללמוד לדרוש את המגיע להם על פי החוק.
לפניות, לשאלות ולבעיות ניתן לפנות אל מוקד המידע של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

עבודה/עבדות ילדים

- קראו את קטע הקריאה הבא:

במקומות שונים בעולם ילדים חיים ללא זכויות, עובדים מגיל צעיר ולא לומדים בבית ספר, ומדינות העולם האחרות לא יכולות לסייע. ארגון יוניסף המסונף לאו"ם מקדם פעולות של הטמעת התודעה של הזכות למתן חינוך לילדים צעירים במקום יציאה לעבודה מידי בוקר במדינות מסוימות.

- חפשו מידע על עבודת ילדים ובני נוער בעולם ומצאו שלוש תמונות של ילדים ו/או בני נוער עובדים מרחבי העולם.
- רשמו ליד כל תמונה את סוג העבודה שבה הוא מועסק, שם המדינה וגילו המשוער של הילד.
- מי יכול לסייע לבני נוער ולילדים אלו? האם אנחנו יכולים להשפיע?
- חפשו תמונות של בני נוער עובדים בישראל.
- באיזו מידה התמונות שונות בין הארץ לבין העולם? כיצד זה בא לידי ביטוי?

קטעי קריאה להרחבה

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/ChukimVeamanot/Chukim/AvodatYeladimUvneiNoar.htm

http://www.tamas.gov.il/

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

העסקת בני נוער בישראל

- בדקו באתרים אלו ואחרים ברשת והעתיקו את הזכויות החשובות ביותר לנוער עובד. תוכלו למצוא חומר עדכני באתר משרד המשפטים, באתר התנועה של הנוער העובד והלומד, באתר זכויות התלמיד, באתר מינהל חברה ונוער ועוד.
- ענו על השאלות הבאות:

1. האם יש לכם נושאים או הצעות לשיפור החוק להעסקת בני נוער? כתבו אותם והחליטו לאן לשלוח את הצעותיכם כדי לשפר את מעמדם של בני הנוער העובדים.
2. מהן לדעתכם הדרכים בהן ניתן להעלות את מודעות בני הנוער לזכויותיהם בעבודה? אילו פעולות ניתן לעשות במסגרת בית הספר?
3. מה הן הפעולות שצריך לבצע כדי שמעסיקים יידעו את זכויותיהם של בני הנוער העובדים?

- הכינו כרזה המפרטת את הגורמים אליהם ניתן לפנות לסיוע ולייעוץ.

יחידה ל: הזכות לפרטיות – היומן הסודי שלי

רקע

המרחב הפרטי של בני אדם הוא אותו מרחב בו הם יכולים לפעול, להתפתח ולהתנהל ללא התערבות של אחרים. חשוב מאוד לתת לבני אדם אפשרות לממש את פרטיותם על מנת לממש את עצמם. במרחב הפרטי האדם יכול לפתח חשיבה עצמאית, לגבש רעיונות ודעות ללא הטיה, להתמודד עם דילמות ואתגרים שעומדים בפניו ולממש את חירותו האישית.

שמירת הפרטיות היא אחד ההיבטים המורכבים והמאתגרים ביחסים בין בני אדם. שמירה על פרטיותו של אדם נתפסת לעיתים כעדיפות שנייה או אף כ"מעשה מותרות" לעומת שמירה על ביטחונו, ביטחון הסובבים אותו, מידת חופש הביטוי או זכות הציבור לדעת. מתוך סוגייה זו נובעות דילמות רבות שעיקרן התנגשות בין הזכות לפרטיות של ילדים ושל מבוגרים לבין זכויות אחרות שלהם ושל אחרים. המדינה התחייבה להגן על הזכות לפרטיות מתוך הכרה בחשיבותה. הזכות לפרטיות שלא כמו זכויות רבות אחרות עוגנה בישראל במסגרת חוק הגנת הפרטיות משנת 1981. חוקים נוספים עוסקים בנושא, כגון: חוק האזנות הסתר משנת 1979 או חוק חופש המידע משנת 1998.

דילמות הנובעות מהתנגשות בין הזכות לפרטיות לבין זכויות כמו ביטחון הופכות מורכבות יותר כאשר מדובר בפרטיותם של ילדים. לילדים כמו למבוגרים זכות לפרטיות שמשמעה: מרחב פיזי, רגשי, קוגניטיבי שהוא אישי ותחום בפני אחרים. זכות זו הוכללה באופן מובחן באמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד. עובדה זו מעידה על ההכרה בחשיבותה עבור ילדים. יחד עם זאת, בגלל פגיעותם וחוסר הניסיון והידע שלהם רוצים המבוגרים המשמעותיים בחייהם להגן עליהם מפני פגיעה וניצול ולעיתים הם רואים בפרטיותם של ילדים כזכות שניתן ולעיתים אף הכרחי לפגוע בה על מנת לדאוג לביטחונם.

אחריותם של המבוגרים היא לקיים שיח משותף עם הילדים במקרים בהם פגיעה בפרטיות הכרחית או מתבקשת. שיח זה יעביר לילדים את המסר הערכי שפרטיות היא חשובה ומהותית אולם ישנם מקרים שבהם הפגיעה בה מוצדקת. ללא שיח ערכי משותף עלול לעבור מסר כי פרטיות היא עניין שרירותי, ופגיעה בה יכולה להיעשות ללא כל התחשבות בילד. בנוסף מוטלת על המבוגרים החובה להיות מודעים לכל פגיעה בפרטיות שאינה מוצדקת, להתריע עליה ולפעול בכלים השונים הקיימים על מנת להתמודד עם פגיעה זו.

לילדים ולבני הנוער יש גם אחריות למנוע פגיעות אפשריות בפרטיות של עצמם ושל הסובבים אותם, למשל: בבית הספר חיטוט בתיקים, פתיחת יומנים או מחברות, גילוי מידע על ילד או על משפחתו על ידי ילדים אחרים, כתיבת פרטים אישיים ברשת. על הילדים מוטלת האחריות להתריע בפני פגיעות אלו בפרטיות ולפעול בכל דרך אפשרית כדי להשפיע על מניעת הישנות הפגיעה בפרטיות.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים שונים של מימוש זכות זו במרחבי החיים השונים של ילדים תוך בירור העמדות בנושא והאחריות המוטלת על מבוגרים ועל ילדים בהתמודדות עם פגיעה או מימוש של הפרטיות ביחס למצבים בהם ביטחונם, שלומם ואף חייהם של ילדים נתונים בסכנה.

"שום ילד לא יהא נתון להתערבות שרירותית או בלתי חוקית בפרטיותו, משפחתו, ביתו או תכתובתו, ואף לא לפגיעות שלא כחוק בכבודו ובשמו הטוב ללא סיבה מוצדקת." (סעיף 16 מתוך אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד)

**"כל אדם זכאי להגנה על חייו על גופו ועל כבודו... כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו.
אין נכנסים לרשות היחיד של אדם ללא הסכמתו, אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של האדם, על גופו, בגופו או בכליו.
אין פוגעים בסוד שיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו." (מתוך חוק יסוד כבוד האדם וחירותו)**

חוקי המדינה נוספים העוסקים בזכות זו: חוק הגנת הפרטיות, חוק איסור לשון הרע העוסק בהגנה על השם הטוב, חוק זכויות התלמיד, סעיף 23 בדבר מידע שיש לאדם ועליו למוסרו רק בתוקף תפקידו.

מטרות

- למידת הזכות לפרטיות והדרכים ליישומה.
- הכרה באחריותם של ילדים ובני נוער להגנה ולשמירה על מימוש זכות זו.
- הדגשת סוגיות הכלולות בחובת דיווח או במצבי חיים ייחודיים המאפשרים הפרת זכות זו בתנאים מגבילים.
- הצגת היבטים יישומים למעורבות ולנקיטת פעולה במעגלי החיים השונים של בני הנוער.

סיפור מקרה

אני דנה ואני לומדת בחטיבת הביניים "רעות". רציתי להתייעץ אתכם בנוגע לנושא שמטריד אותי מאוד. מאז שהייתי תלמידה בכיתה ד' אני כותבת יומן אישי. אתמול נודע לי כי אמא שלי קראה ביומן שלי, לטענתה בגלל שהיא חששה שאולי הסתבכתי בצרה שאני לא רוצה לספר לה עליה. מאוד נעלבתי ובכיתי כל הלילה. כעסתי עליה, גם אני אדם עם מחשבות ורגשות והיא פגעה בפרטיות שלי. נעלבתי מאוד. מה דעתכם? האם מותר היה לה לקרוא ביומני?

שאלות לדיון

- איזה מידע עליכם הוא מידע 'פרטי' שלא הייתם רוצים שייחשף לאחרים? תנו דוגמאות.
- האם יש הבדל בין מידע סודי למידע פרטי?
- האם המידע על מצב בריאותנו הוא מידע סודי או מידע פרטי?
- איזה מידע סודי קיים אצל אנשי מקצוע מסוימים כרופאים, כמורים, כשוטרים, כיועצות?
- מהם גבולות הזכות לפרטיות? באילו נסיבות ניתן לדעתכם להעביר מידע על ילד/ה או נער/ה גם ללא הסכמתו?
- מהי 'סיבה מוצדקת' לפגיעה בפרטיות?
- האם חשתם כי פעילות לא הוגנת ו/או לא מתחשבת של מבוגרים פגעה בפרטיותכם? מתי? ספרו.
- מה תייעצו היום לנער/ה שזכותם לפרטיות נפגעה? מה תבחרו לעשות על מנת לסייע לו/ה?

משפיע/ מושפע

זכותם של בני נוער כי פרטיותם תישמר. אחריותם לפעול על מנת לצמצם את האפשרות לפגיעה בפרטיותם. באחריותם לוודא כי כל פריט מידע שנמסר על ידם, נמסר לאחר הפעלת שיקול דעת הבוחן את נחיצות העברת המידע ואת הגורם אליו מעבירים את המידע.

אחריותם של בני הנוער כוללת גם את חובתם שלא לפגוע בפרטיותם של אנשים ובני נוער. אחריות ההורים היא לפתח דיאלוג מתמיד עם ילדיהם מתוך כבוד אליהם ולשתף אותם בסוגיות המטרידות אותם לפני כל החלטה לחדור לפרטיותם. כך גם חשוב שהמורות ינהלו "שיחות פתוחות" עם ילדים באופן אישי וקבוצתי. בדרך זו ילמדו בני הנוער לא לחשוש ממבוגרים, להכיר את עצמם ולהבין את האחרים לצידם.

תגובות מרשת המידע

רוית 22/05/10 10:28:

לדעתי לא ברור אם ההתערבות של אמך בפרטיותך נעשתה בצורה שרירותית. אולי אמא שלך חוששת לך ואת לא מדברת איתה על הדברים בצורה גלויה.
אף על פי שזכותך להגן על הפרטיות שלך, נראה לי שהייתה לה סיבה לדאגה.
קריאה ביומן שלך היא הדרך הקלה ביותר לברר מה מטריד אותך, אבל לדעתי היא הדרך הגרועה ביותר. לדעתי אמך הייתה צריכה לנסות לברר מה מטריד אותך בדרכים אחרות שלא יפגעו באמון שלך בה ובקשר ביניכן.
חשוב לדעת שהזכות לפרטיות מוגבלת וניתן להפר אותה אם האינטרסים של אמך היו מוצדקים. חשוב שתשוחחי איתה.

דור 22/05/10 10:43:

המורה שלנו הקריאה את הציונים של הילדים שקיבלו 100 במבחן. דנית כעסה ואמרה שזה לא בסדר כי היא לא שאלה אותנו אם אנחנו מסכימים וכך כולם יידעו מי קיבל 100 ומי לא.
לדעתי התגובה הזאת ממש מוגזמת ולא למקרים כאלו מתכוונים כאשר אומרים 'הזכות לפרטיות'.

סול 22/05/10 10:48:
אמא שלי מורה. היא סיפרה שיש חובת סודיות ושמירה על פרטיות, אבל חובת המורות לדווח על כל פעילות בלתי חוקית גם להורים. היא סיפרה לי שהיא קוראת לשיחה הורים וילד/ה ומשתפת אותם בקשיים הללו.

חלי מורה בבי"ס אלומות 26/05/10 18:06:
חשוב שתלמידים יידעו כי בית הספר מקפיד לשמור על פרטיותם של תלמידים ברשת האינטרנט, ולכן הוא אינו מפרסם מידע רגיש הנוגע לצנעת אישיותם, משפחתם, מצבם הכלכלי, או מידע הכולל את כתובות מגוריהם ואת מספרי הטלפון שלהם, את הציונים והערכות לימודיות, למעט מידע מאובטח ומוגן המאפשר גישה של התלמידים והוריהם לציוניהם בלבד.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

- כיצד באה לידי ביטוי "הזכות לפרטיות" אצל בני נוער? מלאו את הטבלה הבאה:

הזכות לפרטיות	כיצד היא באה לידי ביטוי? אחריותי לגבי עצמי	כיצד היא באה לידי ביטוי? אחריותי לגבי אחרים
בביקור אצל רופא/ת המשפחה		
בכיתה		
בבית הספר		
בפגישה עם יועצת בית הספר		
בפגישה עם חבר/ה		
במשפחה		
בחדר בבית		
בהתכתבות ברשתות חברתיות		
בדואר אלקטרוני		

- רשמו על בסיס המידע שאספתם מה פירוש הביטוי "הזכות לפרטיות"?

מקורות מידע נוספים:

http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16723

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

זכות לספר סוד

- צפו בסרטון "זכות לספר סוד" הנמצא באתר זכויות התלמיד של משרד החינוך וענו על השאלות הבאות:
  1. באילו מקרים חובה עליכם לספר סוד?
  2. באילו מצבים יכול להיות שתנסו לשכנע חבר/ה לספר 'סוד כמוס'?
  3. למי מחובתנו לפנות ולדווח במקרים שבהם ידוע לנו כי מתבצעת אלימות מילולית או פיזית, הוצאת לשון הרע, הצקות, הטרדות, פגיעה מינית, וכו'.
  4. ערכו רשימה של נושאים לדיווח בנושא, כמו כן ערכו רשימה של אנשי מקצוע להם הייתם מדווחים באירועים שונים.
- עיינו בקטעי עיתונות ואתרו ידיעה שיש בה לדעתכם הפרת הזכות לפרטיות. נמקו את בחירתכם והציגו אותה לכיתה.
-

הצעה ג' למשימת חקר כיתתית/אישית

משימת חקר "דמותי באינטרנט"

- היכנסו לרשת האינטרנט ובחנו את המידע הכתוב והמצולם עליכם ברשת בדף שלכם אם קיים ו/או דפי החברים שלכם.
- מלאו את הטבלה הבאה: סמנו את המידע עליכם המופיע ברשת האינטרנט ולמי הוא נגיש:

המידע	קיים/לא קיים ברשת האינטרנט	מידע זמין לכל אחד/מידע זמין רק למורשים על ידי
גיל		
מין		
עיר		
תיאור חיצוני		
מקומות בילוי מועדפים		
תחביבים		
פרטים על בני משפחה		
שם בית הספר		
שמות חברות/חברים		
חיות מחמד		
פרטים נוספים		
פרטים נוספים		

- הסיקו את המסקנות - האם התנהגתם באחריות בשמירה על פרטיותכם?
- מה היה חושב עליכם אדם זר אשר אינו מכיר אתכם, אלא רק דרך הרשת?
- בדקו את עצמכם - האם הקפדתם לשמור על פרטיותכם ברשתות החברתיות?
- אם הייתם יודעים כי המידע יגיע לידי אנשים שבכוונתם לפגוע בכם, איזה מידע הייתם מסתירים?

- כיצד אתם יכולים לשמור ולהגן על פרטיותכם ברשת האינטרנט?
- מהו המידע שאסור לכתוב ברשת חברתית פתוחה לכל באינטרנט?
- עיינו במקורות המידע הבאים:

http://www.gov.il/Kids/SafeInternet/topNav/browseSafe/TheTenCommandments/

http://eshnav.org.il/default.asp?PageID=45

http://old.ort.org.il/rights/rights.html

- כתבו את כללי ההתנהגות הנכונה לשימוש באינטרנט.
- שכנעו את חבריכם לשמור על פרטיותם ברשת החברתית באינטרנט,
- ערכו מצגת או סרטון קצר שיתאר את הראוי לעומת המצוי.

הצעה ד' למשימת חקר כיתתית/אישית

משימת חקר "כבודו/ה ושמו/ה הטוב"

קטע מידע לקריאה

הזכות לשם טוב היא אחת מזכויות האדם הקשורות לזכות לכבוד.

במדינת ישראל קיים חוק איסור לשון הרע העוסק בהגנה על שמו ועל כבודו של אדם והאוסר על פרסום ביטויים שיש בהם כדי להעליב או לפגוע באחר.

"לשון הרע מהי?

- לשון הרע היא דבר שפרסומו עלול -
  - להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם;
  - לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו;
  - לפגוע באדם, במשרתו (משרה ציבורית או משרה אחרת), בעסקו, במשלח ידו או במקצועו;
  - לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, גילו, מינו, נטייתו המינית או מוגבלותו." מתוך חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965 .

לקריאת החוק המלא:

www.nevo.co.il/Law_Word/law01/019_002.doc

המשימה:

- עליכם לשוטט ברשתות החברתיות כבלשים ל"כבוד האדם ולשם טוב" ולחפש אתרים, תמונות, או היגדים שלדעתכם יש בהם פגיעה בשמו הטוב או בכבודו של האחר.
- מצאו 3-4 דוגמאות ונמקו את בחירתכם (תמונות, איורים, היגדים).
- ציינו את המקום והביאו את הציטוט המדויק.
- מה יכול להוות פגיעה בשמירה על שמו/ה הטוב של המורה? באיזו מידה אתם מקפידים על שמירת שמו/ה הטוב של המורה?
- מה יכול להוות פגיעה בשמירה על שמו/ה הטוב של חבר/ה? באיזו מידה אתם מקפידים על שמירת שמו הטוב של חבר/ה?
- מה יכול להוות פגיעה בשמירה על שמו/ה הטוב של המדריך/ה בתנועה? באיזו מידה אתם מקפידים על שמירת שמו/ה הטוב של המדריך/ה בתנועה?

יחידה 8: הזכות להשתתפות

רקע

עקרון ההשתתפות הוא אחד העקרונות עליהם מושתתת אמנת זכויות הילד. עיקרון זה בא לידי ביטוי בסעיף המתייחס לזכותו של הילד להביע את דעותיו ואת עמדותיו בנושאים הקשורים לחייו. האפשרות להשתתף בפעולות ובתהליכי קבלת החלטות במרחבי החיים השונים שלהם מהווה מסר חינוכי וערכי רב עוצמה עבורם. היא מחנכת לכבוד הדדי, להקשבה מכבדת לזולת, לבניית דרכים ראויות להבעת דעות ועמדות, ולשותפות משמעותית בתהליכי קבלת החלטות.

על המבוגרים מוטלת האחריות והמחויבות לחנך את הילדים להביע את דעותיהם בנושאים שונים מתוך מקום של ידע, אחריות, הפעלת שיקול דעת והתייחסות מכבדת לאחרים שסביבם. מיומנויות אלה תחזקנה את הילד ותאפשרנה לו לפתח את זהותו האישית והאזרחית במרחבי החיים השונים. במקביל, על המבוגרים להקשיב לדעותיהם של ילדים, לכבד אותן ולהתחשב בהן בתהליכי חשיבה וקבלת החלטות בנושאים הנוגעים להם בתחומים כמו: ענייני משפחה, פלילים, בריאות, תרבות וחברה.

לבית הספר תפקיד חשוב בחינוך ילדים לאזרחות משתתפת ואחראית. גופים כמו מועצת תלמידים או ועדות תוכן, תהליכים ואירועים כמו: בניית תקנונים ואמנות בית ספריות, קיום של טקסים ואירועים, תהליכים קובעי גורל לילדים בבחירת מגמות לימוד אפשריות, בעת בירור והליך משמעתי, התמודדות עם סוגיות בין אישיות וחברתיות הם רק חלק מהמרחבים בהם ילדים לוקחים חלק פעיל. על מנת שהשתתפות הילדים במרחבים אלה תהיה משמעותית ובעלת השפעה, עליהם ללמוד ולהכיר את הסוגיות העוסקות בהשתתפות, כמו: הקשבה לאחר, התחשבות בשונות, לקיחת אחריות, מעורבות ומחויבות בעשייה והשמעת דעות בדרכים ראויות שאינן פוגעות באחרים.

יחידה זו מציעה דיון בהיבטים שונים של מימוש זכות זו במרחבי החיים השונים של ילדים תוך בירור העמדות והדעות בנושא, וכן בירור האחריות המוטלת על מבוגרים וילדים במימוש זכות זו במרחבי החיים השונים בבית הספר, בקהילה ובמדינה.

"לילד תהא הזכות לחופש ביטוי; זכות זו תכלול חופש לחפש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות מכל סוג שהוא בעל-פה, בכתב או בדפוס, בצורת אמנות או בכל אמצעי אחר, לפי בחירת הילד וללא התחשבות בגבולות.

הפעלת זכות זו יכול שתהיה כפופה להגבלות מסוימות, ובלבד שאלו יהיו כאלה הקבועות בחוק, והדרושות כדי לשמור על זכויות של אחרים או על שמם הטוב; או כדי לשמור על בטחון לאומי, סדר ציבורי, בריאות הציבור או המוסר הציבורי." (סעיף 13 מתוך אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד)

מטרות

- לימוד וניתוח האפשרויות למימוש הזכות להשתתפות.
- הכרה בזכות לקחת חלק בקבלת החלטות.
- הדגשת אחריותם של ילדים ובני נוער להגנה ולשמירה על מימוש זכויות אלו.
- פיתוח מעגלי השפעה בקבלת החלטות והגבולות של הזכות להשתתפות.

סיפור מקרה

קוראים לי יובל ואני תלמיד כיתה ח' בבית הספר "מצדה". אני שותף בוועדה שעוסקת ביוזמות בית ספריות. בוועדה חברים מורים, הורים ותלמידים אשר ביחד מתכננים יוזמות למען ציבור התלמידים. זו הפעם הראשונה שבה אני אמור להיות שותף בקבלת החלטות שמשפיעות וזו תחושה נפלאה.

האם מישהו מכם השתתף פעם בוועדה כזו ויכול להמליץ לי כיצד לנהוג?

שאלות לדיון

- באילו נושאים אתם מקבלים החלטות בעבור עצמכם? באילו נושאים יש לכם זכות לקבל החלטות עבור אחרים?
- באילו נושאים אתם מרגישים משפיעים? באילו הייתם רוצים להשפיע יותר?
- מהם גבולות הזכות להשתתפות בהחלטות? בבית? בביה"ס?
- האם לדעתכם לגילו של הילד ולמידת בגרותו יש חשיבות לגבי אופן ההתייחסות של המבוגרים לדעתו?

קונפליקטים ומידע

- ספרו על מקרה שקרה לכם ובו חוסר מידע גרם לחוסר הבנה, לקונפליקט או למריבה.
- האם נקראתם לבירור משמעתי בבית הספר בו הייתה לכם זכות להסביר את האירוע מנקודת מבטכם? נסו להמליל את הרגשתכם ואת מחשבותיכם לאחר שהסברתם את עמדתם ולאחר שהמורה/המנהל התייחס לדבריכם.

מידע והזכות להשתתפות

- מה הקשר בין הזכות להשתתפות לבין הצורך במידע ובהדרכה?
- האם אפשר להשתתף בצורה אחראית בלי לדעת את כל המידע?

משפיע/ מושפע

הזכות להשתתפות היא אחת מארבעת העקרונות של האמנה בדבר זכויות הילד. זכות זו מצריכה מודעות רחבה למשמעות כבוד האדם של הילד.

אחריותו של הילד להשמיע את דבריו ולהשתתף בצורה שאינה פוגעת בזכויות אחרים.

זכותנו להשתתף בהחלטות אודותינו ובאחריותנו לעשות זאת בצורה ראויה.

תגובות מרשת המידע

רננה 22/06/10 16:08:

אני חושבת שמועצת התלמידים בבית הספר היא דוגמה לדרך שבה אנו, בני נוער, מקיימים שיחה פתוחה בינינו לבין עצמנו ובינינו לבין צוות בית הספר. זכותנו להיות שותפים בבחירות מועצת התלמידים, זכותנו לבחור ולהיבחר תוך שמירה על כבוד המתחרים והמעמד וזכותנו לדעת מה מחליטה מועצת התלמידים, גם אם איננו חלק ממנה.

רועי, 22/06/10 16:18:

אני רוצה לספר לכם על מקרה שקרה בטיול השנתי שבו הרגשתי שבאמת מקשיבים לי. במהלך הטיול נפגשנו עם קבוצה אחרת מבית ספר מצפון הארץ. אחר הצהריים נפגשנו שוב
על הדשא והתווכחנו על נושא כלשהו. הוויכוח התלהט עד לאלימות פיזית. המחנכת שלי הפסיקה את האירוע וקראה לי לשיחה. אחרי השיחה איתי היא קראה לעוד תלמיד אחד ואחר כך ישבנו איתה כולנו לשיחה שהייתה מעניינת מאוד והבנו את האירוע אחרת. לדעתי השיחה האישית לפני השיחה עם כל הכיתה עזרה לי להבין לא רק היכן שגינו ולמה אלא איפה צדקנו, אך היינו צריכים להגיב אחרת. המורה הבינה, אנחנו הבנו, והטיול נמשך.

איתי 22/06/10 18:00:

אני מרגיש כי במקרים רבים לא מקשיבים לי או שמתייחסים אל דעותיי בחוסר הערכה, די בצדק כי אין לי את כל המידע הדרוש ואין לי את היכולת לקבל החלטות נכונות.

הצעה א' למשימת חקר כיתתית/אישית

מסע פרסום – הזכות להשתתפות

עליכם ליצור מסע פרסום על מנת לשכנע את בני הנוער בחשיבות נושא ההשתתפות בקבלת החלטות בכלל ובבית הספר בפרט.

- לפניכם מספר הצעות ושאלות שיסייעו לכם לרכז את המידע הרלוונטי לצורך יצירת מסע הפרסום:

הגדירו את הזכות להשתתפות.	
בחרו תחום אחד החשוב להם להשתתף בו.	
מה יהיו הטיעונים בעד ההשתתפות שלכם?	
מהם הטיעונים נגד?	
מה חשיבותה של זכות זו לבני נוער?	
מה יקרה אם בני נוער לא ינצלו זכות זו?	
מהם גבולות הזכות להשתתפות?	
כיצד אנו יכולים להימנע מפגיעה באחר?	
האם הזכות הזאת מתאימה לכל גיל? לכל נושא?	
הגדירו את גבולות הזכות.	

הצעה ב' למשימת חקר כיתתית/אישית

קראו את סיפור האירוע וענו על השאלות הבאות:

סתיו נתפסה אתמול גונבת קופסת בושם באחת החנויות. סתיו היא בת 15 וחלה עליה האחריות הפלילית. היא לא ידעה שלמשטרה אסור לחקור אותה ללא נוכחות הורים. גם הוריה לא ידעו על החוק הזה. אבא שלי אמר לאמא שלה שהיא חייבת לפנות לסנגוריה הציבורית לנוער כדי לבקש את עזרתם במינוי עורך דין לסתיו כדי שיגן עליה אם יחליטו לשפוט אותה בבית המשפט לנוער. אגב, הסנגוריה הציבורית לנוער ממנה עורך דין ללא תמורה. לו הייתה סתיו מודעת לאפשרות של חקירה במשטרה ואף למעצר ולוקחת אותן בחשבון, או לו הייתה מודעת למשמעות של הגשת כתב אישום נגדה, אולי הייתה מוותרת על מעשה חמור זה. כניסתו של קטין להליך הפלילי מהווה, בדרך-כלל, נקודת אל-חזור. המפקחת על זכויות התלמידים במשרד החינוך והסנגוריה הציבורית לנוער התגייסו למניעת עבריינות נוער באמצעות תכנית הסברה ומניעה בקרב התלמידות והתלמידים בארץ.

- כחלק מהזכות להשתתפות של בני נוער זכאים בני נוער העומדים בפני הליך משפטי למידע ולהדרכה. מדוע?
- מהו המידע הנדרש לנער/ה העומדת בפני הליך פלילי? העלו שאלות ונסו להשיב עליהן. תוכלו להיעזר באתר משרד המשפטים - הסנגוריה הציבורית לנוער ובאתר זכויות התלמיד של משרד החינוך.
- ניתן לקבל מידע באמצעות שליחת שאלות גם באמצעות דוא"ל באתרים הנ"ל.

קטעי קריאה להרחבה:

אתר זכויות התלמיד:

www.education.gov.il/zchuyot

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/HasifriaHatziburit/kikar_atarim/HaganaAlYeladimBehalichPlili.htm

http://www.justice.gov.il/MOJHeb/SanegoriaZiborit/Subjects/MeidaLakatinVelemishpahto.htm

http://www.justice.gov.il/MOJHeb/SanegoriaZiborit/Subjects/MeidaLakatinVelemishpahto.htm

יחידה 9: נציבות למען ילדים

רקע

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד מצהירה כי על כל מדינה שחתמה על האמנה לנקוט בכל האמצעים החקיקתיים, המנהליים והאחרים כדי לממש את הזכויות הכלולות בה.

במדינות שונות בעולם קיימים גופים שונים הפועלים למען טובתם של ילדים, להגנה עליהם במצבי מצוקה וקושי, לשיתוף ילדים בתהליכי קבלת החלטות בנושאים הנוגעים להם, לקידום המודעות לזכויות של ילדים בקרב משרדי ממשלה וגופים ציבוריים אחרים, להובלת חקיקה בתחום ולמתן מענה לכל נושא הנוגע להתפתחות התקינה ולרווחה של ילדים. כל אחד מגופים אלה פועל במתכונת שונה ויש לו סמכויות שונות. המשותף לכולם הוא ההכרה בצורך בגוף כזה שיפעל באופן מקיף, רב תחומי ורב ממדי בכל הנוגע לילדים. לדוגמה:

בבריטניה פועל נציב ילדים, באירלנד נציבות זכויות הילד פועלת כגוף עצמאי והיא אחראית לשמירה על רווחת הילד. פעילותה מוסדרת בחוק. בנורבגיה הנציבות לזכויות הילד כוללת נציב ומועצה מייעצת הפועלים לשמור על האינטרסים של הילדים[8].

במדינת ישראל נעשות כיום פעולות שונות ומגוונות במסגרות של משרדי ממשלה וגופים לא ממשלתיים למימוש זכויות של ילדים בתחומים ובמרחבי חיים שונים. יחד עם זאת, לא קיים גוף אחד המרכז את כל הפעולות. ילדים ומשפחותיהם המתמודדים עם קושי או בעיה בתחומי בריאות, חינוך, כלכלה, פלילים או רווחה ניצבים בפני קשת רחבה של מסגרות ובעלי תפקידים האמונים על נושא זה או אחר בחיי הילדים.

הגדרת תפקידיו של גוף זה, סמכויותיו ודרכי פעולתו מעלים סוגיות ערכיות, משפטיות, חברתיות, אזרחיות וחינוכיות רבות. בדיון הציבורי המתקיים בנושא יש המעלים את השאלה הבסיסית - האם יש צורך בגוף נפרד המייצג את האינטרסים של ילדים לאור העובדה שמשרדי ממשלה וגופים רבים פועלים למען טובתם של ילדים ורווחתם? מתן מענה לשאלה זו יסלול את הדרך להקמת גוף כזה.

האחריות המוטלת על מבוגרים ועל ילדים, אזרחי מדינה זו, היא ללמוד ולהבין את משמעויות קיומה של נציבות למען ילדים ולבחון דרכי פעולה אפשריות על מנת להשפיע על הקמתה לטובת הילדים ולטובתה של החברה הישראלית כולה.

יחידת הוראה זו מציעה דיון בהיבטים שונים של הקמת גוף כזה במדינת ישראל תוך הצגת עמדות ודעות שונות בנושא, בירור תפקידיו ותחומי אחריותו של גוף זה, למידה וחקר של גופים דומים במדינות אחרות בעולם החתומות על אמנת זכויות הילד.

"המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים, החקיקתיים, המינהלים או האחרים למימוש הזכויות המוכרות באמנה זו באשר לזכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות." (סעיף 4 מתוך אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד)

מטרות

- הצגת היבטים הקשורים בנציבות ילדים - משרד ממשלתי אשר יתכנן, ירכז ויהיה אחראי על יישום אמנת זכויות הילדים במרחב החיים של הילדים באמצעות משרדי הממשלה השונים, רשויות, ארגונים ומוסדות שונים.
- הדגשת המרכיבים לדמותה ולתפקידה של נציבות ילדים ארצית.

[8] מרכז המחקר והמידע, הכנסת, 'נציבויות לזכויות הילד בעולם', מריה רבינוביץ', איתי פידלמן, דצמבר 2010

סיפור מקרה

במקומות שונים בעולם הוקמה נציבות למען הילד שתפקידה כולל טיפול בהיבטים שונים הקשורים בזכויות ילדים. נציבויות אלו מחליטות החלטות הקשורות לטובת הילד, נותנות ייעוץ לגופים העוסקים בנושאים אלו, מובילות שינויים בחקיקה, מגבירות את מודעות האוכלוסייה לזכויות אלו , חוקרות תלונות בנושא ילדים ועוד.

בעיתונות בארץ פורסם כי הכנסת קיימה דיון בנושא ומתגבשת הצעה להקים גוף ממלכתי בעל סמכויות שיעסוק במימוש זכויות הילדים. על פי פרסומים אלו, מדינת ישראל אשר אשררה את האמנה וחתמה עליה, מחויבת לעשות פעולות שיבטיחו שמירה והגנה על זכויות ילדים, ואחת מהפעולות הללו היא הקמה של נציבות כזו.

שאלות לדיון

- מה לדעתכם יהיה תפקידה של נציבות למען הילד?
- האם צריך גוף שייצג את הצרכים של הילדים בכנסת? מהי תרומתו של גוף כזה בתהליכי קבלת החלטות?
- מדוע יש חשיבות להקמה של גוף ממלכתי שירכז וינחה את הפעילות?
- האם יש חשיבות לייצוג אוכלוסיות שונות בעת קבלת החלטות? מדוע?
- האם צריך להיות גוף ביישוב ו/או בבית הספר שישמש כתובת לילדים ולבני הנוער שרוצים להעלות בעיות או שחשים כי זכויותיהם נפגעות? מדוע?
- האם היית רוצה להיות שותפה לגוף כזה ? אילו תחומים היית בוחרת לקדם בעזרת גוף ממשלתי כזה?

קבלת תמיכה וסיוע

- מי הם הגופים או הגורמים שמהם ניתן לקבל תמיכה, הכוונה או סיוע בנושא זכויות ילדים במערכת החינוך?
- מי הם הגופים או הגורמים שמהם ניתן לקבל תמיכה, הכוונה או סיוע בנושא זכויות ילדים בעירייה?
- מי הם הגופים או הגורמים שמהם ניתן לקבל תמיכה, הכוונה או סיוע בנושא זכויות ילדים במדינה?
- הכינו כרזה או דף מידע לגבי הגופים או הגורמים שיכולים לסייע להם בהגנה על זכויותיהם.

תגובות מרשת המידע

ליבי 28/1/11 17:12:

לדעתי חשוב להקים רשות ממשלתית שתציע חוקים עבור רווחת הילדים, שתבקר את הצעות החוק, שתנחה את משרדי הממשלה הנותנים שירותים שונים להורים ולילדים.

יובל 28/1/11 17:22

אני חושב שילדים אינם צריכים חוקים מיוחדים. הכנסת מחוקקת חוקים שמתאימים גם לילדים ולכן אין צורך בגוף מיוחד שינחה את הכנסת כיצד לפעול.

דן 28/1/11 17:38:

רציתי לספר לכם על מקרה שקרה לי, שבו הרגשתי כי יש לי אל מי לפנות. בעקבות בעיה שהייתה לי בבית הספר, פניתי למפקחת על זכויות התלמידים בדוא"ל ושאלתי אותה שאלות. יומיים-שלושה אחרי הפנייה שלי אליה היא ענתה ויעצה לי מה לעשות, הפנתה אותי לקישורים כדי לקרוא מה מותר ומה אסור לעשות בבית ספר. מאוחר יותר הבנתי שהיא גם דיברה בבית הספר ועזרה לי בבעיה

הצעה למשימת חקר כיתתית/אישית

נציבות ילדים

המשימה:

נבחרתם לשמש כחברים בנציבות ילדים. עליכם לייצג את הילדים ואת בני הנוער בדיונים של הנציבות.

- קראו מידע על תחומי עבודתה של נציבות ילדים במדינות אחרות.
- הגדירו באילו נושאים לדעתכם חשוב שתעסוק נציבות זכויות הילד בישראל?

עליכם לאסוף בקשות/פניות של ילדים ובני נוער שניתן להביא לדיון הוועדה:

- הגדירו כיצד ניתן יהיה להעביר אליכם פניות באופן שיבטיח שמירה על סודיות ופרטיות הפונה.
- קבעו כיצד תפרסמו את הנושא.
- הגדירו לוחות זמנים לאיסוף הבקשות והפניות.
- תעדו את כל הפניות והבקשות שהתקבלו.
- הציגו את כל הפניות במליאה וקבעו דרכים להמשך טיפול.

לקריאה נוספת ניתן לעיין במסמך שנכתב על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת שעוסק בנציבויות ילדים:

http://www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/yeled2011-01-25-01.doc

חלק ג'

מקורות להרחבה

ביבליוגרפיה

אלוף הראבן וחן ברם (עורכים), **כבוד האדם או השפלתו**. הוצאת הקיבוץ המאוחד ,מכון ואן ליר בירושלים, 2000.

בן אריה אשר, ציונית יפה (עורכים), **ילדים בישראל על סף האלף הבא**, המועצה לשלום הילד, ירושלים, 1999.

גביזון רות', **זכויות אדם בישראל**. אוניברסיטה משודרת, הוצאה לאור - משרד הביטחון, 1994.

גרין, יוסי, ד"ר, **דיני חינוך** ,הוצאת חושן למשפט, 2010

היל, ברנדה, **הבנת זכויות הילד: תיאוריה ומעשה**, משפחה במשפט, 1: 29-13, 2007.

ישובי נעמה (עורכת), **זכויות האדם בישראל, תמונת מצב 1996**, האגודה לזכויות האזרח בישראל, ירושלים,1996.

מורג, תמר, אלבשן יובל ופלד - אמיר תמר, **החוק והילד קובץ חקיקה**, הוצאת הגיגים, 2005.

מורג, תמר, (עורכת), **זכויות הילד והמשפט**, רמות, 2010.

סטרשנוב אמנון, **ילדים ונוער בראי המשפט**, הוצאת לשכת עורכי הדין, ת"א, 2000.

קורצ'אק, יאנוש, **איך לאהוב ילדי**, רגעים חינוכיים, זכות הילד לכבוד, אגודה ע"ש יאנוש קורצ'אק,1996.

גיליון בנושא "זכויות הילד", בכתב העת המשפט, מס' 22, יולי 2006

גליון בנושא "זכויות ילדים", בכתב העת בטחון סוציאלי, מס' 63, דצמבר 2002.

דוחות הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה, כרך חינוך, כרך כללי, 2003.

צעדים לחברה לא אלימה ביישום אמנת זכויות הילד, ספר הכנס נובמבר 2010, המרכז להעצמת האזרח ואוניברסיטת תל אביב

Archard, D. and Skivenes, M. 2009, 'Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views,' International Journal of Children's Rights 17: 1–21

Brennan, S. and Noggle, R., 1997, 'The Moral Status of Children: Children's Rights, Parents' Rights, and Family Justice', Social Theory and Practice, 23: 1–26.

Brennan, S., 2002, 'Children's Choices or Children's Interests: Which do their Rights Protect?' in The Moral and Political Status of Children: New Essays, D. Archard and C. Macleod (eds.),Oxford: Oxford University Press: 53–69.

Coady, C.A.J., 1992, 'Theory, Rights and Children: A Comment on O'Neill and Campbell', in Children, Rights and the Law, P. Alston, S. Parker, and J. Seymour (eds.), Oxford: Oxford University Press: 43–51.

ברשת האינטרנט: מקורות וירטואליים

אתר זכויות התלמיד, משרד החינוך	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot
הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה. דו"ח ועדת המשנה בנושא הילד ומשפחתו	http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/6CB85B58-07BF-496E-A073-2CC87F9C67D4/0/HayeledVeamishpaha.pdf
יוניסף ישראל	http://www.unicef.org.il/he/index.aspx
הגנה על ילדים ונוער בהליך פלילי, אתר זכויות התלמיד, משרד החינוך	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/HasifriaHatziburit/kikar_atarim/HaganaAlYeladimBehalichPlili.htm
אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד 1989	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot
איסור על ענישה גופנית לילדים	http://meyda.education.gov.il/files/Zchuyot/2060_onashim.pdf
הורות - האם היא מקצוע מוכר?	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/TarbutShelZchuyot/Bamishpacha/Horut.htm
השתתפות ילדים בקבלת החלטות הנוגעות לחייהם כבוד השופטת (בדימוס) גב' סביונה רוטלוי	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/LomdimZchuyot/Maamarim/mishpacha/HishtatfutYeladimBekabalatHachlatot.htm
מימוש אמנת זכויות הילד - צעדים לחברה לא אלימה	http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/8F9DC29A-BEA1-42D4-9F62-BC7E589EA69F/130951/KenesTzeadimLechevraLoAlimaNov2010.pdf
רענון נהלים והמלצות לבתי ספר בהתמודדות עם גירושין במערכת החינוך	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/TarbutShelZchuyot/Bamishpacha/HitmodedutImGirushin.htm
שיפור ההוראה באמצעות התכנית "זכויות ואחריות בבית הספר"	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/LomdimZchuyot/Maamarim/school/ShipurHahoraaTochnitZchuyotVeachrayut.htm
תנועה עולמית למען ילדים - היום הבינלאומי לזכויות הילד	http://www.gmfc.org/
זכויות נוער עובד, משרד החינוך	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Yam/zchoyutnoar
זכויות הילד במשפחה, אתר זכויות התלמיד, משרד החינוך	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/TarbutShelZchuyot/Bamishpacha/ZchuyotHayeledBamishpacha.htm
עבודת ילדים ובני נוער - משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה	http://www.tamas.gov.il/
חוקים ותקנות בנושא עבודת ילדים ובני נוער, אתר זכויות התלמיד, משרד החינוך	http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Zchuyot/ChukimVeamanot/Chukim/AvodatYeladimUvneiNoar.htm
הזכות לפרטיות, הספרייה הווירטואלית של מט"ח	http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16723
גלישה בטוחה ברשת, אתר ממשלתי	http://www.gov.il/Kids/SafeInternet/topNav/browseSafe/TheTenCommandments/
עצות לילדים לשימוש נבון וזהיר ברשת, אשנב, אנשים למען שימוש נבון באינטרנט.	http://eshnav.org.il/default.asp?PageID=45

מגילת החובות והזכויות באתרי אורט בישראל	http://old.ort.org.il/rights/rights.html
חוק איסור לשון הרע, עמלנט	http://www.amalnet.k12.il/sites/commun/law/comi0101.htm
נציבויות לזכויות הילד בעולם, הכנסת, מרכז המחקר והמידע	http://www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/yeled2011-01-25-01.doc
ניצול ילדים בעולם - ילדים כלוחמים בקונגו, כתבה	http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3401656,00.html
עבדות ילדים - כתבה	http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3049308,00.html

דוגמאות לסרטים בנושא זכויות אדם/ילד/תלמיד

שם הסרט	הזכות/זכויות שבאה/שבאות לידי ביטוי בסרט	קהל יעד של הסרט
הסדרה "אנשים קטנים גדולים"	סרטי אנימציה לשימוש מערכת החינוך באתר הטלויזיה החינוכית ובאתר זכויות התלמיד/ה	
אני אבי - סרט גמר י"ב תלמיד י"ב	הזכות למוגנות, הזכות למשפחה אוהבת	ח"ע
אקוקומיקס- האוניברסיטה הפתוחה	הזכות לחיות בעולם ללא מפגעים	חט"ב
בילי אליוט	הזכות לשונות, הזכות להביע את כישרונותיי בכל דרך	חט"ב וח"ע
הכתובת על הקיר- הטלוויזיה החינוכית	הזכות לשמור על דתי	חט"ב ח"ע
הלוח - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך	חט"ב וח"ע
ילדי טרזין מציירים - מוזיאון השואה גבעת חיים	הזכות לחופש, הזכות למוגנות, הזכות להביע את רגשותיי	ו-ח
כאשר נושבת הרוח - סרט באורך מלא	הזכות לחיות בעולם בטוח ללא מלחמות, הזכות למוגנות	חט"ב ח"ע
לשמור על הילדים - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות באינטרנט	חט"ב וח"ע
מה עובר על גילברט - סרט באורך מלא	הזכות לשונות	חט"ב וח"ע
סיימון בריץ' - סרט באורך מלא	הזכות לשונות, הזכות להביע את כישרונותיי	חט"ב ח"ע
סיפורו של ויל האנטינג	הזכות לשונות, הזכות לקבל עזרה	חט"ב ח"ע
שברים למתחילים - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך	חט"ב ח"ע
תומר והשרוטים	הזכות לשונות, הזכות להביע את עצמי בדרכים שונות ומגוונות	ח"ע
תעביר את זה הלאה - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות, הזכות לחיות בעולם טוב יותר	חט"ב וח"ע
אמון - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות באינטרנט	חט"ב ח"ע
ספק - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות	חט"ב ח"ע
יומני החופש - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, לכבוד, למוגנות, לשוויון	חט"ב ח"ע

לחלום באותיות - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, שיוון הזדמנויות, הזכות לטעות	חט"ב ח"ע
החלום של מרטין - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, הזכות למוגנות, הזכות להיות שונה, הזכות להביע דעה	ו-ח
ידיד הזהב - סיפורו של בן קרסון - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, הזכות למוגנות, שוויון	חט"ב ח"ע
אנשי הדיונים - סרט באורך מלא	הזכות להביע דעה, הזכות לשוויון	חט"ב ח"ע
מדע טילים - סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה, הזכות לטעות, הזכות להביע דעה	חט"ב ח"ע
בן של רמבו - סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה, הזכות לפנאי, הזכות להיות מוגן ואהוב	חט"ב ח"ע
פרספוליס - סרט באורך מלא	הזכות לשוויון, חופש הביטוי, חופש התנועה, חופש המחשבה	חט"ב ח"ע
כנפיים שבורות - סרט באורך מלא	הזכות לחום ואהבה, הזכות למוגנות	חט"ב ח"ע
הדקדוק הפנימי - סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה	חט"ב ח"ע
בין הקירות - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, שיוון, הבעת דעה	חט"ב ח"ע
הערבושית towelhead - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות, הזכות לאהבה, הזכות להיות שונה, הגנה בפני פדופילים	חט"ב ח"ע
הנחשול Die Welle גירסא חדשה - סרט באורך מלא	חופש הביטוי וגבולותיו	ח"ע
הנחשול The Wave - סרט באורך מלא	חופש הביטוי וגבולותיו	ח"ע
המאמן קרטר - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, הזכות לשיוון, הזכות להביע דעה	חט"ב ח"ע
האמת המטרידה - סרט באורך מלא	הזכות לחיות בעולם ללא מפגעים	חט"ב ח"ע
אילי ובן - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות, הזכות לאהבה	חט"ב
אני דייויד - סרט באורך מלא	הזכות לחופש, הזכות למוגנות	חט"ב ח"ע
נוער אמריקאי - סרט באורך מלא	חופש הביטוי	ח"ע
אדם - סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה, שיוון הזדמנויות	חט"ב ח"ע
בחזית הכיתה - סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה, שיוון הזדמנויות	חט"ב ח"ע

קוראים לי סם - סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה, שיוויון הזדמנויות	חט"ב ח"ע
עיקר ברסיסים - סרט באורך מלא	הזכות לחופש, הזכות לחיים	חט"ב ח"ע
לקפוץ מאושר - סרט באורך מלא	הזכות לשונות, שיוויון הזדמנויות	חט"ב ח"ע
וינסנט רוצה לים - סרט באורך מלא	הזכות להיות מוגן ואהוב, הזכות להיות שונה	חט"ב ח"ע
תהילה- גרסה חדשה - סרט באורך מלא	חופש הביטוי, הזכות להביע את כישרונותיי	חט"ב ח"ע
חברים של ניקולא - סרט באורך מלא	הזכות למשפחה, הזכות למוגנות	חט"ב
אנשי התחנה- סרט באורך מלא	הזכות להיות שונה	ח"ע
תיכון ההזדמנות האחרונה - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך	חט"ב ח"ע
פְּרֶשֶׁס - סרט באורך מלא	הזכות למוגנות, הזכות למשפחה, הזכות להיות שונה, הזכות לחינוך	ח"ע
כבר לא זרים - סרט מערוץ 8	הזכות לחינוך, הזכות לחיים, הזכות למוגנות	חט"ב ח"ע
כנגד כל הסיכויים - סרט באורך מלא	הזכות להביע את כישרונותיי, הזכות לשוויון	חט"ב ח"ע
אומנות בזבל - ללא תרגום לעברית - סרט באורך מלא	הזכות להיות מוגן, הזכות לחיים, הזכות למשפחה, הזכות לפנאי	חט"ב ח"ע
פלסטיק - ללא תרגום לעברית - סרט באורך מלא	הזכות לחיות בעולם ללא מפגעים	חט"ב ח"ע
צ'וף שופ - סרט באורך מלא	הזכות לחינוך, הזכות לפנאי, הזכות למשפחה, הזכות למוגנות	חט"ב
קפטן אבו ראעד - סרט באורך מלא	הזכות למשפחה, הזכות לחינוך, הזכות למוגנות	חט"ב

הערות:

- הסדרות - סיפורים מהחיים, סינמה כבוד, אני לא כזה, קול הזכויות - נמצאות במרכזי פסג"ה.
- סרטים באורך מלא ניתנים להשאלה בספריות הווידאו ו"באוזן השלישית".